

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ศึกษา ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานและกรอบแนวคิดทางการศึกษา โดยนำเสนอแนวคิดตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ

- 1.1 ความหมายของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ
 - 1.2 ลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ
 - 1.3 สาเหตุของความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ
 - 1.4 ความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ
 - 1.5 การจัดการเรียนการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ
2. การจัดการเรียนร่วม
 3. การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล
 4. การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
 5. การฝึกอบรม
 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ

ความหมายของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดประเภทและลักษณะของคนพิการทางการศึกษา พ.ศ. 2552 ประเภทบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว ได้แก่ บุคคลที่มีอวัยวะไม่สมบูรณ์หรือขาดหายไป กระดูกหรือกล้ามเนื้อผิดปกติ มีอุปสรรคในการเคลื่อนไหว ความบกพร่องดังกล่าวอาจเกิดจากโรคทางระบบประสาท โรคของระบบกล้ามเนื้อและกระดูก การไม่สมประกอบมาแต่กำเนิด อุบัติเหตุและโรคติดต่อ

2. บุคคลที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ ได้แก่ บุคคลที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรังหรือมีโรคประจำตัวซึ่งจำเป็นต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง และเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา ซึ่งมีผลทำให้เกิดความจำเป็นต้องได้รับการศึกษาพิเศษ

ลักษณะของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ

ผดุง อารยะวิญญู (2542, หน้า 89-93) กล่าวถึงลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพไว้ดังนี้

1. ความบกพร่องที่เกิดจากกล้ามเนื้อและกระดูก

1.1 Cerebral Palsy อัมพาตทางสมอง (เรียกชื่อย่อว่า ซี.พี) เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มีความพิการอันมีสาเหตุมาจากโรคนี้ เด็กที่เป็นโรคนี้นี้มักมีปัญหาในการควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อ จึงทำให้เด็กยืนหรือเดินไม่ตรง โรคนี้จะไม่ทำให้ร่างกายมีสภาพเสื่อมลง แต่กล้ามเนื้ออาจเสื่อมลงได้หากไม่ได้รับการพัฒนาทันเวลา หรือการฝึกที่สม่ำเสมอ อัมพาตทางสมองมักเกิดกับทารกระหว่างคลอด เช่น สมองได้รับการบาดเจ็บระหว่างคลอด แต่อัมพาตทางสมอง อาจเกิดในระยะก่อนคลอดหรือหลังคลอดก็ได้ เช่น การคลอดก่อนกำหนด คลอดยาก ขาดออกซิเจนระหว่างคลอด ได้รับความกระทบกระเทือนต่อสมองในวัยทารก เป็นต้น

เด็กประเภทนี้มีปัญหาในการเคลื่อนไหวแตกต่างกัน บางคนพอเดินได้ แต่เดินด้วยความขากลำบากอย่างยิ่ง บางคนต้องนั่งรถเข็นตลอดเวลา เด็กพิการประเภทนี้หากจำแนกโดยลักษณะการเคลื่อนไหวสามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ

1.1.1 Spasticity กล้ามเนื้อจะเกร็งแน่น ไม่สามารถหดตัวได้เหมือนกล้ามเนื้อปกติ จึงมีลักษณะแข็งทื่อ

1.1.2 Athelosis กล้ามเนื้อจะยืดหย่อนอย่างไม่เป็นระบบระเบียบ ทำให้ไม่สามารถควบคุมกล้ามเนื้อได้ หากเด็กมีความเก้บกดทางอารมณ์ หรือเมื่อเวลาตื่นเต้น กล้ามเนื้อจะยิ่งผิดปกติกมากขึ้น

1.1.3 Ataxia กล้ามเนื้อไม่ประสานกัน ทำให้เด็กควบคุมความสมดุลไม่ได้ ทำให้โซเซและหกล้มได้ง่าย

1.1.4 Mixed เป็นการผสมผสานทั้ง 3 อย่าง ที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นเด็กคนเดียวอาจมีลักษณะทุกอย่างที่กล่าวมาแล้ว

เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายประเภทนี้อาจมีปัญหาอื่นร่วมด้วย เช่น ปัญหาในด้านประสาทการรับรู้ ปัญหาทางอารมณ์ สังคมและพฤติกรรม ความรุนแรงของปัญหาอาจแตกต่างกันไปสำหรับเด็กแต่ละคน

1.2 Muscular Dystrophy กล้ามเนื้ออ่อนแรง กล้ามเนื้อของเด็กประเภทนี้ขาด โปรตีน ทำให้ร่างกายสร้างเนื้อเยื่อที่มีลักษณะแข็งขึ้นมาแทนมีลักษณะคล้ายพังผืดซึ่งไม่มีความยืดหยุ่น ความผิดปกติของกล้ามเนื้อหลายชนิดแต่ชนิดที่พบได้บ่อย ๆ เรียกชื่อว่า Duchenne ซึ่งปรากฏให้เห็นชัดเมื่อเด็กอายุประมาณ 3 ขวบ กล้ามเนื้อที่อยู่ติดกับ โครงกระดูกจะอ่อนแอ สังเกตได้จากการเคลื่อนไหวของเด็ก เด็กไม่มีกำลังแข็งแรงพอที่จะวิ่งได้ มีปัญหาในการปีนป่ายบันได กล้ามเนื้อจะอ่อนแรงลงเรื่อย ๆ ในที่สุดเด็กบางราย ไม่อาจยืนได้ หรือทรงตัวได้ บางรายอาจรุนแรงจนกระทั่งต้องใช้รถเข็น

เด็กที่เป็น โรคนี้อาจจะเหนื่อยง่าย เด็กที่ยังสามารถเดินได้ก็อยู่อาจต้องใช้รถเข็น หากต้องเดินทางในระยะไกลขึ้น เด็กประเภทนี้หนักอึ้ง และมีปัญหาในการประกอบกิจกรรมง่าย ๆ เช่น การเปิดประตู เด็กต้องได้รับการบำบัดรักษาเพื่อถ่วงเวลาการหดตัวของกล้ามเนื้อ เด็กอาจเสียชีวิตในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย เด็กประเภทนี้อาจมีอาการของปัญญาอ่อนร่วมด้วย แต่ไม่เป็นเช่นนั้นทุกคน

1.3 Spina Bifida ความผิดปกติของกระดูกสันหลัง โรคชนิดหนึ่งเป็นสาเหตุทำให้กระดูกไขสันหลังผิดปกติ ซึ่งทำให้เส้นประสาทสำคัญถูกทำลายไปบางส่วนจึงทำให้เส้นประสาททำงานผิดปกติไปด้วย หากไขสันหลังผิดปกติไปมากเท่าใด เส้นประสาทก็มีความผิดปกติมากขึ้นไปด้วย ผลที่ตามมาอาจมีหลายลักษณะที่พบได้บ่อย ๆ ได้แก่ ความผิดปกติของท่อน้ำไขสันน้ำ ความผิดปกติของใบหน้าและลำตัว ในบางรายทางเดินของของเหลวอุดตันทำให้ของเหลวคั่งในศีรษะ ซึ่งในรายหลังนี้อาจมีสภาพปัญญาอ่อนร่วมด้วย เด็กประเภทนี้ต้องได้รับการรักษาเยียวจากแพทย์สม่าเสมอ ต้องได้รับกายภาพบำบัดเพื่อให้อาการทรงตัวได้ต้องใช้ไม้ค้ำและสายรัดในเวลาเดินหรือใช้รถเข็น

1.4 Spinal Cord Injury การได้รับบาดเจ็บที่กระดูกไขสันหลัง การที่กระดูกไขสันหลังได้รับบาดเจ็บ มีผลกระทบต่ออาการเคลื่อนไหว และปัญหาที่สำคัญที่ตามมาอีก ได้แก่ การติดเชือยู่ที่ท่อน้ำไขสันน้ำ การติดเชื้อที่ระบบหายใจ เป็นต้น การฟื้นฟูสมรรถภาพต้องใช้เวลานาน และเป็น การยากที่อวัยวะที่บกพร่องไปจะใช้งาน ได้ดั่งเดิม แต่การฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เด็กใช้อวัยวะที่บกพร่องได้บ้าง โดยใช้อุปกรณ์ต่างๆเข้าช่วย เช่น ใช้รถเข็นสำหรับการเคลื่อนไหว ใช้เครื่องพิมพ์ดีดไฟฟ้าแทนการเขียนหนังสือ ใช้ภาชนะที่มีขนาดใหญ่สำหรับการรับประทานอาหาร เป็นต้น

1.5 Orthogenesis Imperfect เป็นความผิดปกติของกระดูก กระดูกไม่สมบูรณ์และไม่เจริญเติบโตเต็มที่ นอกจากนี้กระดูกยังเปราะหักง่ายกว่ากระดูกของคนทั่วไป เด็กอาจมีลักษณะเตี้ยแคระ และมีความผิดปกติของฟันควบคู่กันไปด้วย การได้ยินของเด็ก เป็นปัญหาสำหรับเด็ก

ประเภทนี้ กล่าวคือ การได้ยินจะเสื่อมลงเรื่อยๆ เด็กต้องได้รับการรักษาจากแพทย์ และได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เด็กไม่สามารถไปเรียนได้เหมือนเด็กปกติ

1.6 Legg-Calve-Disease เป็นความผิดปกติของกระดูกขาท่อนบน มักเป็นที่ขาข้างเดียว เด็กที่เป็นโรคนี้อาจเคลื่อนไหวไม่สะดวก โรคนี้อาจมีสาเหตุ เด็กอาจมีอาการดีขึ้นหลังจากได้รับการติดต่อกันเป็นเวลา 1-2 ปี เด็กอาจเดินได้แต่ต้องใช้ไม้เท้า โรคนี้อาจมีผลต่อความสามารถในการเรียนของเด็กโดยตรง แต่เด็กอาจมีทัศนคติไม่ดีต่อตนเองและสิ่งที่อยู่รอบตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเขาโดยทางอ้อม

1.7 Limp Deficiency แขนขาด้วน (อาจข้างเดียวหรือ 2 ข้างก็ได้) อาจเป็นความบกพร่องที่มีมาแต่กำเนิด หรือเกิดขึ้นในภายหลังก็ได้ เด็กอาจได้รับการช่วยเหลือโดยการใส่แขนขาเทียม การฟื้นฟูสมรรถภาพควรครอบคลุมไปถึงการฝึกการใช้แขนขาเทียมอย่างมีประสิทธิภาพ การแนะนำและการให้คำปรึกษาควรควบคู่กันไปกับการเรียนการสอน

2. ความบกพร่องทางสุขภาพ

2.1 Asthma เป็นโรคปอดชนิดหนึ่ง และพบบ่อยมากในเด็ก อาการที่ปรากฏชัดเจนได้แก่ ระบบหายใจอักเสบ ทางเดินของลมหายใจถูกปิดกั้น ทำให้เด็กหายใจลำบาก เด็กควรได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่องจากแพทย์ ซึ่งอาจทำให้เด็กไม่สามารถเรียนตามปกติได้ การขาดเรียนนานๆ ทำให้เด็กเรียนไม่ทันเพื่อน

2.2 Epilepsy โรคลมชัก การชักของเด็กอาจเกี่ยวข้องกับความบกพร่องทางร่างกายบางอย่าง เช่น อัมพาตทางสมอง หรือเนื้องอกในสมอง หรืออาจไม่เกี่ยวข้องก็ได้ การชักเกิดจากเซลล์ประสาทได้รับการกระตุ้นมากเกินไป อาการชักอาจจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.2.1 การชักแบบสมบุรณ์ (Generalized Seizures) การชักแบบนี้เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อและเกิดขึ้นโดยที่เด็กไม่ทราบล่วงหน้า เด็กจะหมดสติ ร่างการทุกส่วนสั่นและเกร็ง อาจมีน้ำลายไหลออกมาทางปาก การชักกินเวลาประมาณ 1-2 นาที หลังจากหยุดชักแล้วเด็กก็อาจต้องพักนอน โดยการนอนหลับ

2.2.2 การชักแบบบางส่วน (Partial Seizures) การชักแบบนี้ มีหลายลักษณะ เด็กอาจหมดสติชั่วระยะเวลาอันสั้น เด็กบางคนอาจทำอะไรบางอย่างโดยที่ตนเองไม่รู้สึกรู้ว่ากำลังทำอะไร แต่เด็กไม่ได้มีอาการชัก เช่น เด็กอาจวิ่งรอบสนามโดยไม่รู้สึกรู้ตัว เป็นต้น

2.3 Hemophilia มักเกิดกับเด็กผู้ชาย หากเด็กได้รับบาดแผลเลือดจะไหลและไม่หยุดง่าย ๆ ยิ่งไปกว่านั้น โลหิตอาจหลังภายในร่างกายด้วย ซึ่งเป็นอันตรายไม่น้อยกว่าเลือดจากบาดแผล เด็กต้องรับการถ่ายเลือดอยู่เสมอ การเป็นโรคนี้อาจไม่เกี่ยวกับความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก แต่การที่เด็กขาดโรงเรียนบ่อย ๆ เพื่อรับการรักษาจากแพทย์อาจทำให้เด็กเรียนไม่ทันเพื่อน

2.4 Cardiac Condition สภาพของหัวใจ เด็กบางคนมีหัวใจพิการมาแต่กำเนิด และอาจตรวจไม่พบเมื่อเด็กยังเล็ก เด็กที่เป็นโรคหัวใจหรือหัวใจพิการมาแต่กำเนิด อาจไม่สามารถร่วมกิจกรรมทุกอย่างในโรงเรียนได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโรค การร่วมกิจกรรมการเรียนบางอย่างอาจจะทำให้เด็กเรียนไม่ทันเพื่อน

2.5 Cancer โรคมะเร็ง โรคมะเร็งในเด็กส่วนมากที่พบเป็นมะเร็งในเม็ดโลหิตและเนื้องอกในดวงตา สมอง กระดูกและไต การรักษาเป็นหน้าที่ของแพทย์ ในโรงเรียนเด็กอาจมีปัญหาทางอารมณ์ ความอ่อนเพลีย น้ำหนักลดลงมากและในเวลาอันรวดเร็ว ปวดศีรษะบ่อย ๆ เป็นต้น เนื่องจากเด็กต้องเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นอุปสรรคต่อการเรียนของเด็กในโรงเรียนปกติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี (2545 อ้างใน รัชนิกร ทองสุคติ, บรรณาธิการ, 2550, หน้า 49-50) ได้กล่าวถึงประเภทของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพตามสาเหตุ เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. โรคของระบบประสาท เช่น Cerebral Palsy (CP) หรือโรคอัมพาตเนื่องจากสมองพิการ และ โรคลมชัก (Epilepsy) Cerebral Palsy เกิดขึ้นจากการที่สมองส่วนที่ควบคุมกล้ามเนื้อ มีความผิดปกติไป ทำให้มีความยากลำบากในการเคลื่อนไหว CP แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 แบ่งตามความผิดปกติของกล้ามเนื้อ ได้แก่ Spasticity (กล้ามเนื้อเกร็งแน่นไม่สามารถหดตัวได้ มักมีอาการขยุกขยิกช้า ๆ หรือเคลื่อนไหวเร็ว ๆ ที่เท้า มือ หรือที่ใบหน้า) Athetosis หรือ Athetoid (กล้ามเนื้อจะยึดหดอย่างไม่เป็นระเบียบ) และ Ataxia (กล้ามเนื้อไม่ประสานกัน มักเดินโซเซ) และกลุ่มที่ 2 แบ่งโดยยึดผลกระทบบนร่างกาย บริเวณที่เกิดความบกพร่องและระดับความรุนแรง ได้แก่ Paraplegia อัมพาตท่อนบนหรือล่าง ถ้าเป็นท่อนบนเล็กน้อย จะเรียกว่า Diplegia Hemiplegia (บกพร่องของกล้ามเนื้อแขนและขาทั้ง 2 ข้าง) ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือตามลักษณะและระดับความรุนแรงจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง (Cerebral Palsy League of Queensland, 2007)

โรคลมชัก (Epilepsy หรือ Seizures) เป็นโรคเกี่ยวกับความผิดปกติของเซลล์ประสาทในสมองที่มีการบีบตัวอย่างฉับพลัน ทำให้การทำงานของประสาทถูกรบกวน ส่งผลให้เกิดความรู้สึก อารมณ์และพฤติกรรมที่แปรเปลี่ยนไปจากปกติ (Strange Sensations, Emotions and Behavior) และอาจเป็นตะคริวได้ (National Institute of Neurological Disorder and Stroke, 2007)

2. โรคทางระบบกล้ามเนื้อและกระดูก เช่น ข้อเท้าอักเสบ เท้าปุก โรคกระดูกอ่อน อัมพาต กล้ามเนื้อลีบ Muscular Dystrophy และกระดูกสันหลังคด

Muscular Dystrophy เป็นโรคกล้ามเนื้ออ่อนตัว จะปรากฏชัดเจนเมื่อเด็กอายุ 3 ขวบ โดยที่กล้ามเนื้อจะอ่อนตัวลงไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดเด็กบางคนไม่สามารถยืนทรงตัวได้อีกต่อไป

3. การไม่สมประกอบมาแต่กำเนิด เช่น โรคสีรยะโต โรค Spina Bifida แขนขาควั่นแต่กำเนิด และเตี้ยแคระ

Spina Bifida เป็นความผิดปกติของกระดูกไขสันหลัง ซึ่งทำให้เส้นประสาทสำคัญถูกทำลายลง Spina Bifida แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ Spina Bifida Occulta (กระดูกอย่างน้อย 1 ชิ้นไม่สมบูรณ์ แต่ไม่ได้สร้างความเสียหายแก่กระดูกไขสันหลัง) Meningocele (กระดูกบางส่วนยื่นออกมาแต่ไม่ส่งผลต่อกระดูกไขสันหลัง) และสุดท้าย Myelomeningocele (มีอาการรุนแรงที่สุด กระดูกบางส่วนยื่นออกมาและส่งผลต่อกระดูกไขสันหลัง) (National Dissemination Center for Children with Disabilities: NICHCY, 2007)

4. สภาพความพิการและความบกพร่องทางสุขภาพอื่น ๆ ได้แก่

4.1 สภาพความพิการ อันเนื่องมาจากอุบัติเหตุและโรคติดต่อ เช่น ไฟไหม้ แขนขาขาด โรคโปลิโอ โรคเชื้ออสุมองอักเสบจากเชื้อไวรัสและอันตรายจากการคลอด

4.2 ความบกพร่องทางสุขภาพ เช่น หอบ หืด โรคหัวใจ วัณโรคปอด และปอดอักเสบ

วาริ ธิระจิตร (2541, หน้า 74) กล่าวว่า สมองพิการ (Cerebral Palsy) หมายถึง สมองหรือเป็นอาการที่เกิดจากสมองส่วนกลางได้รับความกระทบกระเทือนทำให้ส่งผลความพิการทางกาย ในสหรัฐอเมริกาครั้งหนึ่งของจำนวนเด็กพิการจะมีความพิการอันเกิดจากความพิการทางสมองจากจำนวนเด็กพิการทั้งหมดมีประมาณ 328,000 คน ที่สำรวจโดย U.S. Office of Education ในปี 1975

สมองพิการหรืออัมพาตเนื่องจากสมอง (Cerebral Palsy) จะพิการไปตลอดชีวิต ไม่มีทางรักษาให้หายขาด เนื่องจากการที่สมองพิการเป็นอาการที่ไม่ใช่เป็นโรค ที่จะทำการเยียวยาให้หายได้ แต่ถ้าได้รับความช่วยเหลือ รักษาปรับสภาพร่างกาย โดยทางกายภาพบำบัด ฟันฟูสมรรถภาพก็อาจจะช่วยตนเองได้ และดีขึ้นเรื่อยๆแต่ต้องอาศัยความอดทน และพยายามอย่างสูง โดยปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ นักกายภาพบำบัดและนักอาชีพบำบัด

อาการที่แสดงออก ผู้ที่มีสมองพิการ อาจจะมี ความบกพร่องด้านสติปัญญาหรือไม่ก็ได้ แต่จะไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหว แขนขาให้อยู่นิ่ง ตามความต้องการ มักจะหยุกหยิกหงิกหงักไปหมด (Involuntary Movement) ทั้งหน้าตา ร่างกาย และแขนขา ปากจะเบี้ยวไปมา ยิงเวลาจะพูด ร้องไห้ ยิ่งเบื้อวมมากขึ้น ควบคุมปากไม่ได้ดีทำให้น้ำลายไหลยืด

ลักษณะอัมพาตที่สมอง (Cerebral Palsy) เด็กที่สมองพิการบางครั้งอาจเรียกว่า ซี.พี. คือเด็กที่มีระดับความสามารถทางสมองบางส่วนพิการ ทำให้เกิดความพิการด้านอื่นตามมา เช่น ความพิการทางด้านารพูด การได้ยิน การเห็น สติปัญญาดำ การเคลื่อนไหวและการทรงตัวไม่มีดี

ความมากน้อยของความพิการขึ้นอยู่กับสมองส่วนที่พิการมากน้อยเพียงใด และมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอวัยวะส่วนใด สมองพิการอาจจำแนกได้ 5 ประการ คือ

1. พวกลมประสาท (Spasticity) คือสมองส่วนกลางที่ได้รับอันตราย และไปเกี่ยวข้องกับ การควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อได้ส่งผลให้เด็กไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ตามความต้องการ เมื่อต้องการทำอะไร มักมีอาการกระตุก การเคลื่อนไหวเป็นไปด้วยความลำบากและค่อนข้างช้า บางคนอาจเป็นซีกเดียวของร่างกาย ทำให้การเคลื่อนไหวแขนขาในด้านนั้นไม่ถนัด บางรายเป็นทั้งสองข้างหรือส่งผลถึงศีรษะและลำตัว

2. พวกอธิโทซิส (Athetosis) เกิดจากความพิการของสมอง อาจเป็นสมองส่วนหน้า หรือ สมองส่วนกลาง ทำให้การเดินหรือการแสดงสีหน้าท่าทางไม่เป็นไปตามปกติ เช่น การเดินจะเดินไม่ตรง เดินเซไปเซมา มีอาการบิดเบี้ยว ตัวกะโหลกกะเผลก การเคลื่อนไหวไม่เป็นจังหวะและไม่เป็นไปตามลำดับขั้น ทรงตัวไม่ได้ มีอาการชักกระตุก หงิกหงักอยู่เสมอ มีอาการสั่น ไปทั้งตัว หน้าตาบิดเบี้ยวและแม้แต่จะเอามือใส่ปาก ก็ทำด้วยความยากลำบาก

3. พวกอทาคเซีย (Ataxia) เกิดจากสมองส่วนในถูกทำลาย ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมการทรงตัว และการประสานของกล้ามเนื้อ เวลาเดินจะหกล้มได้ง่าย เพราะยกขาหรือก้าวขาสูงไป จะมีอาการตาเหล่ ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ตามปกติ

4. พวกรีมอร์ (Tremor) และริจิดิตี (Rigidity) มีสาเหตุจากความผิดปกติของระบบ (Extrapyramidal) ร่างกายจะสั่นกระตุกที่ไม่สามารถบังคับได้ ส่วนริจิดิตี (Rigidity) คือมีอาการเกร็ง และอาการสั่นจะปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดเวลา

5. พวกรวมความพิการผสมผสาน (Mixed Types) ความผิดปกติเกิดขึ้นจากความพิการของระบบในสมองที่มีหน้าที่ในการควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อ การทรงตัว การควบคุมสีหน้า ท่าทางและการเคลื่อนไหวถูกทำลาย หรือได้รับอันตราย ทำให้สมองไม่สามารถควบคุมระบบต่างๆ เหล่านั้นได้ ส่งผลให้ร่างกายผิดปกติไปและมีความผิดปกติหลายอย่างเกิดขึ้นกับบุคคลนั้น

มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ (2546) กล่าวไว้ว่า ซีรีบรอล พัลซี (ซี.พี.) บางคนแปลว่าสมองพิการ ซึ่งบ่งบอกแต่ว่ามีความผิดปกติของสมอง ไม่ได้บอกว่า เกิดขึ้นเมื่อไหร่ มีการดำเนินของพยาธิสภาพอย่างไร จึงควรเรียกทับศัพท์ว่า ซีรีบรอล พัลซี เป็นความผิดปกติหรือความยากลำบากในการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อันเนื่องมาจากพยาธิสภาพของสมองในเด็กเล็กที่สมองยังไม่เจริญเติบโตเต็มที่ อาการแสดงในทารกและเด็กเล็กมักเป็นพัฒนาการล่าช้า โคนเฉพาะด้านการเคลื่อนไหว หากมีความผิดปกติทางการเคลื่อนไหวอวัยวะในช่องปากจะส่งผลให้เด็กพูดช้าหรือพูดไม่ชัดและมีปัญหาการปรับตัวทางสังคม แบ่งตามอาการ ได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มแข็งเกร็ง (Spastic Type) เด็กจะมีแขนขาเกร็ง เคลื่อนไหวช้าและลำบาก อาการเกร็งจะปรากฏตามส่วนต่างๆของร่างกาย

1.1 แบบครึ่งซีก (Spastic Hemiplegia) เด็กมีแขนและขาซีกหนึ่งแข็งเกร็ง โดยแขนจะมีลักษณะงอ และหมุนบิดเข้าข้างใน มือกำแน่น ส่วนขาจะงอหมุนเข้าข้างใน และยืนด้วยปลายเท้าเฉพาะข้างที่มีอาการเกร็ง

1.2 แบบครึ่งท่อน (Spastic Diplegia) เด็กมีอาการแข็งเกร็งของขามากกว่าแขน ซึ่งแขนจะทำงานได้แต่ไม่ปกติ ส่วนลักษณะของขาจะหมุนเข้าด้านใน และหนีบทำให้ก้นขาลำบาก เด็กกลุ่มนี้จะยืนและเดินลักษณะเข่งปลายเท้าเป็นส่วนใหญ่

1.3 แบบทั้งตัว (Spastic Quadriplegia) เด็กมีอาการแข็งเกร็งทั้งตัว การขยับศีรษะจะทำให้ลำบาก แขนมีลักษณะงอและหมุนบิดเข้าข้างใน มือกำ ขาจะอยู่ในลักษณะหนีบและหมุนเข้าใน ส่วนปลายเท้าจะอยู่ในลักษณะเข่ง

2. กลุ่มที่มีอาการเคลื่อนไหว ซึ่งเกิดคอนควบคุมตัวเองไม่ได้ (Dyskintic Type) โดยกล้ามเนื้อแขน ขา จะเปลี่ยนแปลง อาการเกร็งในลักษณะแข็งและอ่อนสลับกัน ร่วมกับมีอาการบิดหมุนของแขนและขา โดยไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งอาจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วหรือช้าๆก็ได้ ที่ใบหน้าอาจเห็นได้ชัดว่ามีอาการคล้ายกล้ามเนื้อหน้ากระตุก เด็กมักพูดไม่ค่อยชัด เมื่อเด็กมีความตื่นเต้น และจะไม่พบอาการเหล่านี้ตอนเด็กนอนหลับ

3. กลุ่มที่มีอาการผสมผสานกันทั้งภาวะแข็งเกร็งและปัญหาการเคลื่อนไหว ซึ่งเกิดขึ้นเองควบคุมไม่ได้ (Mixed Type)

เด็กสมองพิการ มีความผิดปกติแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. ชนิดที่มีอาการแข็งเกร็งของกล้ามเนื้อทั้งหมด ทำให้เด็กมีการเคลื่อนไหวผิดปกติ เวลาเราจับแขน ขา เขยิบออก จะมีแรงต้านอยู่มาก

2. ชนิดที่มีการกระตุกตามแขน ขา การเคลื่อนไหวจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และเป็นไปโดยไม่ได้ตั้งใจ แขน ขา จะบิดไปมาแอ่นคด โค้ง แต่เวลาเด็กนอนหลับจะเป็นปกติทุกอย่าง

3. ชนิดที่มีอาการสั้นเป็นจังหวะ และมีการเคลื่อนไหวปะปะแบบนี้เวลาอยู่เฉย ๆ คู่มือออก แต่เมื่อไหร่ที่มีการเคลื่อนไหวจะเห็นได้ชัดทันทีว่าหยิบของไม่ถูก กระยะต่าง ๆ ไม่ได้เลย

4. ชนิดที่มีการอ่อนแรงของกล้ามเนื้อ จะเคลื่อนไหวอะไรไม่ได้ อ่อนปวกเปียกไปหมด ความผิดปกติอื่นๆที่มักพบควบคู่กับอาการอัมพาตของสมอง คือ ความบกพร่องในการพูด สูญเสียการมองเห็นและการได้ยิน ลมชัก ไม่สามารถเรียนรู้และมีปัญหาทางอารมณ์ ดังนั้น นอกจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางแล้ว การประเมินการบำบัดรักษาและการจัดโปรแกรมการศึกษาที่เหมาะสม

ให้เด็ก จะต้องประกอบด้วย บุคลากรหลายฝ่ายร่วมมือกัน ได้แก่ นักกายภาพบำบัด นักอาชีพบำบัด นักอรรถบำบัด ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหูและตา นักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยา

เด็กสมองพิการมีความพิการที่เกิดจากส่วนต่าง ๆ ของสมองแตกต่างกัน ดังนั้นเด็กจึงมีสติปัญญา การเคลื่อนไหว และพฤติกรรมแตกต่างกัน การจัดโปรแกรมการศึกษาและการรักษา ก็แตกต่างกันไปเฉพาะบุคคล

สรุปเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกายและสุขภาพได้ดังนี้

1. มีลักษณะเกร็ง เด็กแต่ละคนมีระดับการเกร็งที่แตกต่างกัน
2. การควบคุมการเคลื่อนไหวและการทรงตัวผิดปกติ
3. สามารถรับรู้และเรียนรู้สิ่งต่างๆทางวิชาการ ได้ตามปกติ และบางกลุ่มเรียนรู้ได้ช้า
4. ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ บางคนช่วยเหลือตนเองได้ บางคนช่วยเหลือตนเองได้บ้างหรือสามารถช่วยเหลือตนเองได้มาก

5. การพูดและการใช้ภาษามีความแตกต่างอย่างหลากหลาย เช่น เด็กบางคนพูดได้ตามปกติ บางคนพูดไม่ชัดและบางคนพูดไม่ได้ โดยไม่ได้สูญเสียการได้ยิน

ทั้งนี้ลักษณะความพิการดังกล่าวมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดในแต่ละบุคคล โดยอาจมีหลาย ๆ ลักษณะอยู่ในคน ๆ เดียวกัน

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกเด็กชายชงชัย ซึ่งเป็นนักเรียนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ ที่มีลักษณะอ่อนแรงซีกซ้าย ทำให้การเคลื่อนไหวเป็นไปด้วยความลำบาก ดวงตาข้างซ้ายเป็นฝ้าขาว สามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง และมีระดับเข่าปัญญาอยู่ในระดับคาบเส้น

สาเหตุของความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ

รชนีกร ทองสุคติ (2550, หน้า 51) กล่าวว่า ความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพมีสาเหตุที่พบได้บ่อย ดังนี้

1. โรคทางพันธุกรรม เช่น ภาวะโรคไขสันหลังฝ่อ กล้ามเนื้อพิการ โรคกระดูกอ่อน หักง่าย โรคข้อยึดติด เป็นต้น
2. ความผิดปกติระหว่างตั้งครรภ์ เช่น คณะตั้งครรภ์มารดาได้รับอุบัติเหตุ เจ็บป่วย เกิดภาวะทุโภชนาการ ได้รับยา แสงกัมมันตภาพรังสี หรือสารพิษที่ทำให้การเจริญเติบโต หรือพัฒนาการของทารกผิดปกติ
3. ความผิดปกติระหว่างคลอด เช่น คลอดยาก ใช้เครื่องช่วยคลอด คลอดท่าผิดปกติ คลอดก่อนหรือหลังกำหนด ผ่าตัดคลอด ได้รับบาดเจ็บระหว่างคลอด เป็นต้น

4. อุบัติเหตุหรือการบาดเจ็บ ที่เกิดกับอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง ไขสันหลัง หรือสมอง

5. การเจ็บป่วย อักเสบ หรือติดเชื้อ เช่น โรคข้ออักเสบ โรคโปลิโอ โรคสมองอักเสบ โรคหัวใจ เนื้องอกในสมอง โรคไต โรคหอบ โรคเลือด โรคเอดส์ เป็นต้น

ความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ

รชนีกร ทองสุชาติ (2550, หน้า 52 - 54) ได้กล่าวว่า คนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพมีข้อจำกัดหลายด้าน ดังนั้นจึงมีความต้องการจำเป็นพิเศษ ดังต่อไปนี้

1. อุปกรณ์ และเครื่องช่วยในการเคลื่อนไหว แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

1.1 กายอุปกรณ์ หมายถึง อุปกรณ์ที่ใส่ติดกับตัว เช่น แขนเทียม เหล็กประคองขา เข็มค้ำคานมือและรองเท้าพิเศษ เป็นต้น

1.2 เครื่องช่วยคนพิการ หมายถึง เครื่องมือที่ช่วยให้สามารถเคลื่อนไหวได้ เช่น เครื่องช่วยเดิน ไม้ค้ำยัน และเก้าอี้เข็นคนพิการ เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวก แบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

2.1 สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง หมายถึงการจัดสภาพแวดล้อม สิ่งก่อสร้างหรืออุปกรณ์ทั้งภายใน และภายนอกอาคารที่ช่วยคนซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ ให้สามารถเดินทางได้ เช่นราวจับ ทางลาด ลิฟต์ในอาคาร หรือเครื่องยกเก้าอี้เข็นของรถโดยสาร เป็นต้น

2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกในการสื่อสาร หมายถึง อุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคโนโลยี ที่ช่วยให้คนซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพสามารถสื่อสารได้ เช่น บัตรภาพ บัตรคำ กระดานสื่อสาร อุปกรณ์สื่อสารแบบพกพา สวิตซ์พิเศษ พิมพ์ดีดคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์คัดแปลงเพื่อใช้กับคอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เครื่องช่วยพูด บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน หมายถึง อุปกรณ์ เครื่องมือและเทคโนโลยีที่ช่วยให้คนซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ เช่น ราวจับ ห้องน้ำที่มีอุปกรณ์สำหรับคนพิการ แปรงสีพื้นไฟฟ้า อุปกรณ์คัดแปลงเพื่อใช้อาบน้ำ แปรงสีพื้นคัดแปรง ซ้อนค้ำขา จาน ซ้อน และส้อมแบบพิเศษ ที่ตัดเล็บคัดแปลง แผ่นกันลื่น เบาะรองนั่ง โต๊ะและเก้าอี้แบบพิเศษที่ปรับระดับหรือความลาดเอียงได้ ดินสอด้ามใหญ่ ที่วางหนังสือ ที่เปิดหนังสือ เป็นต้น

2.4 สิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ หมายถึง อุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่ช่วยให้คนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพสามารถประกอบอาชีพได้ เช่น คอมพิวเตอร์แบบพิเศษ อุปกรณ์ดัดแปลงเพื่อใช้กับคอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โด๊สและเก้าอี้แบบพิเศษที่ปรับระดับหรือความลาดเอียงได้ เครื่องคำนวณที่แสดงผลเป็นอักษรตัวใหญ่ เป็นต้น

3. บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ หมายถึง บริการที่ช่วยให้คนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องหรือข้อจำกัด พร้อมทั้งพัฒนาทักษะเพื่อการพึ่งตนเอง และดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ บริการฟื้นฟูสมรรถภาพประกอบด้วย

3.1 บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม หมายถึง การให้บริการคนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ และครอบครัว แบบบูรณาการตั้งแต่แรกพบความพิการ

3.2 บริการช่วยเหลือและให้คำแนะนำปรึกษาแก่ครอบครัว หมายถึง การให้บริการพูดคุยและฝึกอบรมให้ครอบครัวหรือผู้เลี้ยงดูคนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพมีเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อคนพิการ และสามารถเลี้ยงดูคนพิการได้อย่างเหมาะสม

3.3 บริการกายภาพบำบัด หมายถึง การให้บริการฝึกกล้ามเนื้อมัดใหญ่โดยเฉพาะ การนั่ง ยืนทรงตัวและเดินรวมทั้งการฝึกใช้กายอุปกรณ์และเครื่องช่วยคนพิการเพื่อให้สามารถเคลื่อนไหวร่างกาย และอวัยวะต่าง ๆ ได้อย่างเต็มศักยภาพ

3.4 บริการกิจกรรมบำบัด หมายถึง การให้บริการฝึกใช้มือประสานกับสายตา ฝึกการหยิบจับสิ่งของ และฝึกการช่วยเหลือตนเองในการประกอบกิจวัตรประจำวัน เช่น รับประทานอาหาร แปรงฟัน อาบน้ำ ขับถ่าย แต่งตัว เป็นต้น รวมทั้งการฝึกใช้อุปกรณ์ดัดแปลงแลเทคโนโลยีเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

3.5 บริการฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อการสื่อสาร หมายถึง การให้บริการพัฒนาทักษะการสื่อสารติดต่อกับคนทั่วไปได้ เช่น การฝึกพูด การแก้ไขการพูด การฝึกใช้อุปกรณ์ หรือเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร เป็นต้น

3.6 บริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม หมายถึง การให้บริการพัฒนาทักษะเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตร่วมกับคนทั่วไปในสังคมอย่างมีความสุขได้ เช่น การเดินทาง การใช้บริการสาธารณะของหน่วยงานต่าง ๆ การซื้อของ การร่วมกิจกรรมทางสังคมและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้น

3.7 บริการพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ หมายถึง การให้บริการประเมินความถนัดหรือทักษะเพื่อการประกอบอาชีพ การฝึกการเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ เพื่อการประกอบอาชีพ การพัฒนาทักษะในการใช้อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีเพื่อการประกอบอาชีพ เป็นต้น

3.8 บริการรักษาและพยาบาล

3.9 บริการช่วยเหลือ คนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

หรือสุขภาพ บางคนมีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมบางอย่าง จึงจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือส่วนตัว เช่น ช่วยเงินเก้าอี้เงิน ช่วยป้อนอาหาร ช่วยอุ้มเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปที่หนึ่ง ช่วยอาบน้ำ ช่วยอ่าน และเขียนหนังสือ ช่วยจุดและบันทึกคำสอน เป็นต้น

3.10 บริการเสริมสร้างสุขภาพหรือสุขภาวะ คนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพจำเป็นต้องได้รับการสร้างเสริมสุขภาวะทั้งด้าน กาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยเฉพาะการออกกำลังกาย เล่นกีฬา การร่วมกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ การพักผ่อนหย่อนใจ และการร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น

3.11 บริการจัดการศึกษาพิเศษ โดยการจัดทำและให้บริการจัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ซึ่งบูรณาการการให้บริการคนที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพในทุกด้านอย่างสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของแต่ละคน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยการบริการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับกรณีศึกษา เนื่องจากกรณีศึกษาที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทางด้านสติปัญญาร่วมด้วย ทางโรงเรียนจึงต้องมีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของกรณีศึกษาทุกด้าน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับกรณีศึกษาต่อไป

การจัดการเรียนการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2541, หน้า 26) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ ดังนี้

1. แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

การจัดการศึกษาพิเศษพิเศษสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ควรพิจารณาถึงระดับความบกพร่องมากน้อยเป็นองค์ประกอบสำคัญ อาจจัดได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 คือ การจัดแบบเรียนร่วม คือ จัดให้เด็กเด็กที่ร่างกายบกพร่องเล็กน้อย ไม่มีปัญหาด้านการเรียนรู้ สามารถเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ

ลักษณะที่ 2 คือ การจัดการศึกษาในโรงเรียนพิเศษ คือ การจัดการศึกษาให้เฉพาะสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ที่ไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้

ลักษณะที่ 3 คือ การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่เจ็บป่วยซ้ำซ้อน และต้องอยู่ในความดูแลของแพทย์

ลักษณะที่ 4 คือ การจัดการศึกษาที่ผู้ปกครองให้ความรู้ หรือจ้างครูมาสอนที่บ้าน

2. หลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

หลักสูตรและแนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ควรมีจุดมุ่งหมายให้เด็กมีความรู้และทักษะ ในการดำรงชีวิตเต็มตามศักยภาพ มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้และบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่สังคมเท่าที่สามารถทำได้

ดังนั้นในระดับก่อนประถมศึกษา ควรเน้นเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวเพื่อให้ช่วยตัวเองได้และการสื่อความหมาย ระดับประถมศึกษาเป็นหลักสูตรที่ใช้สำหรับเด็กปกติ และเพิ่มเติมทักษะทางสังคม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการผูกมิตรกับเด็กปกติ และระดับมัธยมศึกษาเน้นการเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตและการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ

กรมสามัญศึกษาได้จัดทำหลักสูตรพิเศษและแนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องเนื่องจากสมองและมีสติปัญญาต่ำในระดับอายุพัฒนาการตั้งแต่แรกเกิด -7 ปี โดยแบ่งโครงสร้างเป็นทักษะการเรียนรู้ 6 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มทักษะที่ 1 กลไกกล้ามเนื้อใหญ่ (แขน ขา) เนื้อหาวิชาประกอบด้วย ทักษะการเคลื่อนไหวในท่านอน ท่านั่ง ท่ายืน การยืน การเดิน การปีนและขึ้นลงบันได การวิ่ง การกระโดด การใช้กระดานทรงตัว การรับและส่งลูกบอล การเข้าจังหวะ และการลากของเล่นที่มีล้อ

กลุ่มทักษะที่ 2 กลไกกล้ามเนื้อเล็ก (นิ้วมือ) เนื้อหาวิชาประกอบด้วย ทักษะการใช้สายตาและมือ การต่อไม้บล็อก การจัดภาพ ตัดต่อการตัดด้วยกรรไกร การปั้นดินน้ำมัน การวาดภาพและระบายสี การวาดรูปคน และการขีดเขียน

กลุ่มทักษะที่ 3 การช่วยเหลือตนเองและสังคมนิสัย เนื้อหาวิชาประกอบด้วย การรับประทานอาหารและดื่มน้ำ การแต่งตัว การขับถ่าย การทำความสะอาดร่างกาย การเล่นเกม การรับผิดชอบงานบ้าน และการปฏิบัติตนในสังคม

กลุ่มทักษะที่ 4 การพูดและการใช้ภาษา เนื้อหาวิชาประกอบด้วย การรับรู้เสียง การแสดงสีหน้าและท่าทางและคำพูด การออกเสียงพยัญชนะและสระ การสร้างคำพูดและประโยค การบอกข้อมูลส่วนตัว

กลุ่มทักษะที่ 5 การใช้ปัญญา เนื้อหาวิชาประกอบด้วย การรับรู้ที่ตั้งของวัตถุ การรับรู้ทางกาย การรับรู้สี การรับรู้รูปทรง การรับรู้ขนาด การรับรู้จำนวนและปริมาณ การรับรู้ผิว ทิศทาง และที่ตั้ง การรับรู้เวลา การจำแนกประเภท ความเข้าใจและการแก้ปัญหา

กลุ่มทักษะที่ 6 การเตรียมความพร้อมทางวิชาการ เนื้อหาวิชาประกอบด้วย การปฏิบัติตามคำสั่งทางวาจา การฝึกกล้ามมือ การเขียนตัวอักษร การคัดตัวอักษรไทย การเตรียมเลขคณิต และการเตรียมอ่านและสะกดคำ

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากจะต้องพิจารณาสภาพความพร้อมของเด็กเป็นสำคัญแล้ว ควรคำนึงถึงเทคนิคดังนี้

3.1 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรม อุปกรณ์การเรียนการสอน ให้ยืดหยุ่นตามสภาพแวดล้อม ความสนใจ ความต้องการจำเป็นและศักยภาพของนักเรียน

3.2 จัดแผนการเรียนการสอนโดยผสมผสาน การสอนแบบตัวต่อตัวควบคู่ไปกับการสอนแบบกลุ่มย่อยและแบบกลุ่มขนาดใหญ่ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหมาะสม

3.3 วิธีการสอนเชิงพฤติกรรม จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป การวิเคราะห์งาน การเลียนแบบและการให้แรงเสริม เป็นการเพิ่มความมั่นใจในตนเองแก่เด็กมากขึ้น

3.4 จัดให้นักเรียนได้นำเอาทักษะที่เรียนรู้แล้วในชั้นเรียนไปฝึกปฏิบัตินอกห้องเรียน ในสถานศึกษาหรือที่บ้านของนักเรียน ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตประจำวัน ซึ่งจะมีผลส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเองและดำรงชีวิตได้

3.5 การวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากบุคลากรหรือผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านการแพทย์ การศึกษา สังคม และอาชีพ รวมทั้งผู้ปกครองของนักเรียน

โดยทั่วไปในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา เด็กที่บกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวที่สติปัญญาปกติซึ่งได้รับการฟื้นฟูและเตรียมความพร้อมมาแล้ว จะสามารถใช้หลักสูตรเช่นเดียวกับเด็กปกติ แต่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับกลไกการเคลื่อนไหวบางครั้งต้องปรับกิจกรรมหรือจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ช่วยในการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมพลศึกษา วิชาการงาน วิชาเกษตร เป็นต้น การจัดให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพและระดับความพร้อมตลอดจนปัญหาสุขภาพและโรคประจำตัวของเด็กด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ กรณีศึกษามีความบกพร่องทางร่างกาย ซึ่งมีลักษณะอ่อนแรงซีกซ้าย มีระดับเข่าว้ปัญญาเท่ากับ 76.6 แปลผลอยู่ในระดับคาบเส้น ทางโรงเรียนจึงจัดให้เรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ ซึ่งจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้กรณีศึกษาสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

การจัดการเรียนร่วม

ผดุง อารยะวิญญู (2541, หน้า 4) ได้ให้ความหมายของการเรียนร่วมว่า การเรียนร่วม หมายถึง การส่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เข้าไปเรียนในชั้นปกติและมีความคาดหวังว่า เด็กที่ส่งเข้าไปเรียนจะต้องสามารถบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาเช่นเดียวกันกับเด็กปกติ นั่นคือเด็กจะต้องเรียนได้ในหลักสูตรเดียวกันกับเด็กปกติ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในมาตรฐานเดียวกันกับเด็กอื่น ๆ

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2544, หน้า 67) กล่าวว่า การจัดการเรียนร่วมระหว่างบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพกับเด็กปกติจะประสบความสำเร็จเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่อไปนี้

1. การให้บริการที่เกี่ยวข้องว่ามีเพียงพอหรือไม่ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
2. การประชาสัมพันธ์ ให้ทุกฝ่ายมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนร่วม
3. ความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ว่าทุกฝ่ายให้ความร่วมมือในโครงการเรียนร่วมมากน้อยเพียงใด
4. ความพร้อมของสถานศึกษาที่จะให้บริการเรียนร่วมในด้านที่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ การรับส่งเด็ก อุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ รวมไปถึงการปรับปรุงอาคารให้สนองต่อความต้องการของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ
5. ความพร้อมด้านบุคลากร ซึ่งรวมไปถึงครูผู้ช่วยเหลือ หรือพี่เลี้ยงเด็ก ตลอดจนอาสาสมัครที่คอยทำหน้าที่ช่วยเหลือบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ

ศรียา นิยมธรรม (2548) ได้ให้ความหมายของการเรียนร่วมไว้ว่า การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้รับบริการทางการศึกษาในโรงเรียนปกติ แต่อาจอยู่ในชั้นปกติเต็มเวลา บางเวลา หรือชั้นพิเศษ ก็ขึ้นกับสภาพความพิการ สติปัญญาของเด็กเป็นสำคัญ

สรุปจากความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่าไม่ว่าบุคคลใด ๆ และมีความบกพร่องทางการศึกษาใด ๆ จะต้องได้รับการบริการอย่างเท่าเทียมกันจากรัฐบาล ในการเรียนและการอยู่ร่วมกัน สำหรับการเรียนร่วมนั้นทุกคน จะต้องเรียนในหลักสูตรและมาตรฐานเดียวกันกับนักเรียนปกติ ดังนั้น การเรียนร่วมสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพนั้น จะต้องมีความพร้อมและความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่ต้องบริหารจัดการให้บุคคลนั้น ได้รับการศึกษาอย่างสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษ ของผู้เรียนแต่ละคน โดยดำเนินงานตามรายละเอียดที่บรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย

มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย (2546) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษา ดังนี้

1. บทบาทของสถานศึกษาในการจัดการเรียนร่วม

เมื่อรัฐธรรมนูญ กฎหมาย นโยบาย และแผนงานด้านการศึกษา มีเป้าหมายชัดเจนว่า สถานศึกษา ทุกแห่งต้องจัดการศึกษาให้คนพิการ หรือคนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรม หรือคนที่มีความบกพร่องทางการศึกษา เพื่อสร้างเสริมศักยภาพของบุคคลเหล่านั้น ให้มีความรู้ สามารถพึ่งพาตนเอง ดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ รวมทั้งสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ อย่างที่มักกล่าวกันว่า “พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อเปลี่ยนคนพิการจากการเป็นภาระ ไปเป็นพลังของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ” ดังนั้น สถานศึกษาทุกแห่งจึงต้องรับผิดชอบบริหารจัดการศึกษาให้คนที่บกพร่องทางการศึกษาเรียนร่วมกับคนทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพ และคุณภาพ

2. ปัจจัยของความสำเร็จในการจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษา

การจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษามีปัจจัยของความสำเร็จที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ผู้บริหาร บุคลากร ผู้ปกครอง และเด็กทั่วไป ผู้ปกครอง และเด็กบกพร่องทางการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องมีเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กบกพร่องทางการศึกษา โดยมีความเชื่อมั่นว่า เด็กบกพร่องทางการศึกษาทุกคนสามารถมีความก้าวหน้าทางการศึกษา พร้อมทั้งร่วมกันสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กบกพร่องทางการศึกษาอย่างจริงจัง และจริงจัง

2.2 ผู้บริหารสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กบกพร่องทางการศึกษาทุกวิถีทาง

2.3 สถานศึกษาจัดระบบการบริหารจัดการการศึกษาสำหรับเด็กบกพร่องทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ครูมีความรู้และทักษะในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพร่องทางการศึกษาแต่ละประเภท

2.5 เด็กบกพร่องทางการศึกษาแต่ละคนได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาอย่างสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของแต่ละคน

2.6 สถานศึกษาได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพร่องทางการศึกษาแต่ละคนอย่างเหมาะสม

ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างขั้ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการให้เกิดปัจจัยดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

3. หลักการจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษา

การจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษามีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

3.1 เด็กบกพร่องทางการศึกษาได้เรียน และร่วมกิจกรรมกับเด็กทั่วไปมากที่สุด

3.2 ปรับการเรียนการสอน และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษสำหรับเด็กพร่องทางการศึกษาแต่ละคน

3.3 เด็กบกพร่องทางการศึกษาได้เรียนตามหลักสูตร และมาตรฐานการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการมากที่สุด

3.4 จัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะการประเมินผล โดยยึดหลักยึดหยุ่นให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษสำหรับเด็กพร่องทางการศึกษาแต่ละคน

3.5 จัดให้ผู้ปกครอง และเด็กทั่วไป ผู้ปกครองของเด็กบกพร่องทางการศึกษา รวมทั้งบุคลากรของสถานศึกษาได้มีส่วนส่งเสริมการจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กพร่องทางการศึกษา โดยการเป็นอาสาสมัครช่วยสอนเสริม ช่วยจัดทำสื่อการเรียนการสอน ช่วยบันทึกการสอนให้คนหูหนวก ช่วยอ่านหนังสือให้คนตาบอด และช่วยอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรม เป็นต้น

3.6 ส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายการจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กพร่องทางการศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และให้ความช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน โดยประสานงานกับองค์กรของคณพิการ องค์กรของผู้ปกครองคณพิการ มูลนิธิค้ำานคณพิการ สถานศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และเอกชน

3.7 ประสานงานกับศูนย์การศึกษาพิเศษส่วนกลาง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และขอความช่วยเหลือ

3.8 จัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้อำนวยความสะดวก และสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางการศึกษาแต่ละคน

4. แนวทางดำเนินงานจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษา

การจัดการเรียนร่วมให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษามีแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

4.1 จัดตั้งคณะกรรมการจัดการเรียนร่วมของสถานศึกษา โดยประกอบด้วยผู้แทนจาก ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองของเด็กบกพร่องทางการศึกษานักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับเด็กบกพร่องทางการศึกษาแต่ละประเภท ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารเขตการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น

4.2 จัดตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลของเด็กบกพร่องทางการศึกษา ตามรายละเอียดในเอกสารแนบท้ายกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2545

4.3 จัดตั้งผู้รับผิดชอบดำเนินงานให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษาแต่ละคนได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาอย่างสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของแต่ละคนตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2545

4.4 จัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กบกพร่องทางการศึกษาโดยการจัดทำแผนการสอนเฉพาะบุคคลให้สอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

4.5 ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาสำหรับเด็กบกพร่องทางการศึกษาอย่างใกล้ชิด และต่อเนื่อง พร้อมทั้งดำเนินการส่งเสริม แก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

5. กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนร่วม

เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนร่วมให้ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน สถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนร่วม เช่น

5.1 จัดประชุม หรือกิจกรรมสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจแก่ ผู้บริหาร บุคลากร ผู้ปกครอง และเด็กทั่วไป ผู้ปกครอง และเด็กบกพร่องทางการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กบกพร่องทางการศึกษา และเรียนรู้วิธีการช่วยเหลือผู้บกพร่องทางการศึกษาแต่ละประเภทอย่างถูกต้อง เหมาะสม โดยการเชิญผู้ปกครอง หรือผู้แทนบุคคลบกพร่องทางการศึกษาแต่ละประเภท (หรือเฉพาะประเภทของเด็กที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษา) เป็นผู้นำเสนอประสบการณ์ในการเรียนร่วม

5.2 จัดกิจกรรมเผยแพร่ศักยภาพของคนบกร่องทางการศึกษาแต่ละประเภท ทั้งเด็กที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษา ศิษย์เก่า หรือคนบกร่องทางการศึกษาที่จบการศึกษาและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และดำรงชีวิต เช่น การแสดงความสามารถ หรือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของคนบกร่องทางการศึกษา เป็นต้น

5.3 ส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้ศึกษาเพิ่มเติม เรื่อง การจัดการเรียนร่วม เพื่อให้สามารถพัฒนางานบริการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความบกพร่องทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.4 ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาเพิ่มเติมเรื่องการจัดการเรียนร่วม เพื่อให้มีความรู้ และความสามารถอย่างกว้างขวาง กลุ่มเล็ก เป็นสากล และทันสมัยอยู่สมอจัดการเรียนการสอนภาษามือเป็นวิชาเลือกสำหรับผู้เรียนทั่วไป หรือจัดฝึกอบรมการใช้ภาษามือสื่อสารกับคนหูหนวกแก่ครู บุคลากร ผู้เรียนทั่วไป และผู้สนใจ

โรงเรียนบ้านขุนแม่รวม ได้ดำเนินการจัดการศึกษาพิเศษ โดยจัดให้เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้เรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ มีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษ เพื่อให้กรณีศึกษาสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพและมีความสุขต่อไป

แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ (2551) ได้ให้ความหมายของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ว่า แผนซึ่งกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาเฉพาะบุคคล

ความสำคัญของแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

คนพิการที่ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการหรือบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน สติปัญญา ร่างกายหรือสุขภาพ การเรียนรู้ การพูดและภาษา บุคคลออทิสติก และบุคคลพิการซ้อน ที่สถานศึกษา รับรองว่าเป็นบุคคลที่มีความต้องการพิเศษด้านการศึกษาที่ต้องได้รับการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลเนื่องจาก

1. กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พุทธศักราช 2545 โดยกำหนดให้มีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2. เพื่อประกันความเหมาะสมในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิการ ซึ่งจะต้องจัดตามความต้องการจำเป็นพิเศษทางการเรียนรู้ของเด็กแต่ละบุคคล
3. เพื่อประกันว่าได้มีการจัดบริการทางการศึกษาพิเศษและบริการอื่นตามที่ไ้ระบุไว้จริง
4. เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการควบคุมและติดตามผลการบริการ

ประโยชน์การจัดตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

รัชนิกร ทองสุคี (2550, หน้า 154) ได้กล่าวว่า การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลเป็นความร่วมมือกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ฉะนั้นประโยชน์ที่จะได้รับจึงเกิดกับทุกฝ่าย ดังนี้

ประโยชน์ต่อคนพิการ

1. ได้รับการช่วยเหลือ บำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพและได้รับการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคลอย่างเหมาะสม
2. ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาตามที่กำหนดในกฎหมายอย่างสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล
3. ได้เรียนรู้และพัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
4. ได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลและปรับปรุงการจัดการศึกษาให้คนพิการอย่างเหมาะสม

ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง

1. สามารถปรึกษาและขอคำแนะนำกับผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับคนพิการแต่ละคนได้
2. มีส่วนร่วมกำหนดจุดมุ่งหมาย รวมทั้งทำแผนการช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟูสมรรถภาพ และจัดการศึกษาของคนพิการแต่ละคนอย่างเหมาะสม
3. สามารถขอรับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคลที่กำหนดในกฎกระทรวงให้แก่คนพิการ
4. ได้รับเข้าใจและสามารถมีส่วนร่วมในการฝึกและสร้างเสริม บำบัด ฟื้นฟูสมรรถภาพ และพัฒนาการศึกษาคนพิการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
5. ได้มีส่วนร่วมในการประเมินและปรับปรุงจัดการศึกษาให้คนพิการอย่างเหมาะสม

ประโยชน์ต่อครูผู้สอน

1. เป็นข้อมูลในการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำไปพัฒนาคนพิการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
2. รู้ขอบเขตความรับผิดชอบของตนเอง

3. สามารถนำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ไปจัดทำแผนการสอนเฉพาะบุคคล (Individual Implementation Plan : IIP) อย่างสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคนพิการ
4. มีสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนสำหรับคนพิการแต่ละตามความเหมาะสม
5. จัดการประเมินผล และรายงานความก้าวหน้าทางการเรียนของคนพิการแต่ละคนได้ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. มีส่วนร่วมในการประเมินผลและปรับปรุงการจัดการศึกษาให้แก่คนพิการอย่างเหมาะสม

ประโยชน์ต่อสถานศึกษา

1. เป็นข้อมูลในการจัดคนพิการเข้าการศึกษาในรูปแบบ ระบบ และระดับที่เหมาะสม
2. มีข้อมูลที่ชัดเจนในการวางแผนการบริหาร จัดงบประมาณและจัดการเรียนการสอน
3. มีสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาที่ส่งเสริมในการจัดการเรียนการสอนสำหรับคนพิการแต่ละคนอย่างมีประสิทธิภาพ
4. มีข้อมูลที่สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบและเหมาะสม
5. แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพ และมาตรฐานการจัดการศึกษาและเป็นแนวทางอย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2553) กล่าวว่า สถานศึกษามีหน้าที่ที่ต้องจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล สำหรับผู้เรียนที่พิการ ในที่นี้หมายถึงคนพิการที่ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการหรือบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน สติปัญญา ร่างกายหรือสุขภาพ การเรียนรู้ การพูดและภาษา พฤติกรรมและอารมณ์ บุคคลออทิสติก และบุคคลพิการซ้อน ที่สถานศึกษารับรองว่าเป็นบุคคลที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษา ซึ่งได้ลงทะเบียนในสถานศึกษาตามความต้องการจำเป็นของบุคคลแต่ละบุคคล แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลจัดทำขึ้น โดยผู้เกี่ยวข้องกับคนพิการหลายฝ่ายโดยมีกระบวนการจัดทำดังนี้

1. ขั้นตอนการตรวจสอบ

1.1 การประเมินโดยคณะสหวิทยาการ (Multidisciplinary assessment) เช่น ครู การศึกษาพิเศษ นักจิตวิทยา โรงเรียน ครูผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาระการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูล

ที่จำเป็นเกี่ยวกับผู้เรียนพิการ ความสามารถหรือระดับผลสัมฤทธิ์ของแต่ละทักษะ/สาระการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.2 การประชุมเพื่อจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2. ขั้นการเรียนการสอน

2.1 การจัดทำแผนการสอนเฉพาะบุคคล (Individual Implementation Plan : IIP) และปฏิบัติการสอนตามแผนการสอนเฉพาะบุคคล

2.2 การติดตามและประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนจากการจัดทำแผนจัดการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

2.3 ปรับแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลจากผลการประเมิน

3. ขั้นจัดทำสรุปรายงานประจำปีการศึกษา

สรุปผลความก้าวหน้าของผู้เรียนเพื่อส่งผลต่อข้อมูลไประดับชั้นสูงหรือสถานศึกษา บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลจะจัดทำได้โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย สถานศึกษาจะเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลตามความเหมาะสมและผู้เกี่ยวข้องมีบทบาทของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้แทน เป็นประธานคณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2. ผู้ที่ได้รับมอบหมาย เป็นกรรมการและเลขานุการ มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

2.1 รวบรวมข้อมูลทุกด้าน จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

2.2 จัดทำเอกสารประกอบการประชุม

2.3 ประชุมจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2.4 จัดทำงบประมาณ โครงการจัดแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2.5 จัดทำบัญชี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาตามที่กำหนดในกระทรวง ตามความจำเป็นที่ระบุในแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลของนักเรียนแต่ละคน

2.6 ประสานงานการดำเนินงานตามแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2.7 ติดตามการประเมินผลแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

3. ครูประจำชั้นหรืออาจารย์ที่ปรึกษา มีบทบาทหน้าที่ดังนี้

- 3.1 รวบรวมข้อมูลและบันทึกข้อมูลในแบบบันทึกแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล
- 3.2 นำเสนอข้อมูลของคนพิการแต่ละคนต่อที่ประชุม
- 3.3 นำมติของคณะกรรมการการจัดทำแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล จุมนุ่มหมาย และแนวทางการดำเนินการตามแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ไปประสานงานและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตาม จุมนุ่มหมาย
- 3.4 ติดตามประเมินผลการดำเนินงานและรายงานต่อคณะกรรมการการจัดทำแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลในที่ประชุม

3.5 เสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

4. นักวิชาชีพหรือครูที่ทำหน้าที่ในการฟื้นฟูสมรรถภาพในด้านต่างๆ เช่น กายภาพบำบัด

กิจกรรมบำบัด โสตสัมผัสวิทยา ฝึกแก้ไขการพูด และจิตวิทยา เป็นต้น ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะ ร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายให้บริการ ประสานงานต่างๆ ติดตาม รายงานผล รวมทั้งร่วมประเมินผลปรับปรุงและพัฒนาแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

5. บิดามารดาหรือผู้ปกครอง เป็นผู้ให้ข้อมูล เสนอแนะ ร่วมกำหนดจุดมุ่งหมาย ประสานงานการนำคนพิการ ไปขอรับบริการต่างๆ และช่วยฟื้นฟูสมรรถภาพ รวมทั้งติดตาม รายงานผลและปรับปรุงแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

6. คนพิการ (กรณีที่สามารถเข้าร่วมประชุมได้) เป็นผู้ให้ข้อมูล เสนอแนะร่วมกำหนดจุดมุ่งหมาย ประสานงานการขอรับบริการต่าง ๆ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล รวมทั้งติดตาม รายงานผล ร่วมประเมิน และปรับปรุงแผนจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

การประเมินผลการดำเนินการตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

การประเมินผลแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ทั้งในระบบ นอกระบบและตาม อัยาศัย เป็นการประเมินเพื่อรายงานผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนว่าบรรลุจุดประสงค์ในระดับใด เพื่อนำไปใช้ปรับวิธีสอน สื่อการเรียนการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละคนอย่างไร ซึ่งควรดำเนินการประเมินผล ดังนี้

1. ประเมินผลระหว่างดำเนินการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล หากครูผู้สอน หรือผู้รับผิดชอบพบปัญหาในการปฏิบัติตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล อาทิ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมยากเกินไป ครูผู้สอนหรือผู้รับผิดชอบให้แจ้งต่อคณะกรรมการและเลขานุการจัดทำ

แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล เพื่อนำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลของคนพิการนั้นๆ พิจารณาปรับปรุงในที่ประชุม คณะกรรมการให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2. การประเมินเมื่อสิ้นสุดการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลคณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ต้องติดตามประเมินผลการดำเนินงานของโครงการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าในการวางแผนตามเป้าหมายที่ได้ระบุไว้ และเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยพิจารณาจากประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ประสิทธิภาพการดำเนินงาน

2) ระบบและขั้นตอนการปฏิบัติงาน การเก็บข้อมูล การประสานงานและการประเมินผล

3) แบบบันทึกที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

3. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลในการประเมินผล

คณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ดำเนินการประเมินผลแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ดังนี้

1) เลขานุการคณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล นำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลเข้าที่ประชุม เพื่อให้คณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ประเมินผล

2) ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้รับผิดชอบบันทึกผลการประเมินการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุม

3) คณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล พิจารณา ศึกษาวิเคราะห์ รายงานผลการดำเนินการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ในประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 การบรรลุจุดมุ่งหมาย

3.2 ความก้าวหน้าของความสามารถของคนพิการ โดยอิงเกณฑ์ที่กำหนดตามความสามารถของคนพิการแต่ละคน

3.3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไขเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

3.4 ความพึงพอใจของคนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้อง

4) การดำเนินการปรับและพัฒนาแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลในประเด็น
ต่อไปนี้

4.1 กำหนดจุดมุ่งหมายใหม่

4.2 ปรับปรุงวิธีการดำเนินงานให้เหมาะสม

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2553) กล่าวว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School - Based Management : SBM) เป็นแนวคิดในการบริหาร โรงเรียนที่ริเริ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสการบริหารแนวใหม่ในทางธุรกิจที่เน้นความพึงพอใจของผู้รับบริการ และผลักดันให้มีการกระจายอำนาจไปสู่หน่วยปฏิบัติให้มากที่สุด ในทางการศึกษาได้มีกระแส การปฏิรูปการศึกษา โดยเน้นการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษา และให้ผู้มีวามเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

เมื่อประเทศไทยมีนโยบายปฏิรูปการศึกษา โดยได้กำหนดสาระเกี่ยวกับการศึกษา ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 การดำเนินการให้เกิดผลตามเป้าหมาย การปฏิรูปการศึกษาเริ่มเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยยึดหลักการกระจายอำนาจ และการใช้ประชาชนและสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อมุ่งให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ สนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมากที่สุด แนวทางดังกล่าวเป็น หลักการสำคัญของการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM)

หลักการสำคัญของการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ได้แก่ หลักการกระจาย อำนาจไปยังสถานศึกษา หลักการมีส่วนร่วม หลักการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้ประชาชน หลักการบริหาร ตนเองและหลักการตรวจสอบและถ่วงดุล

หลักการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาโดยตรง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป หลักการมีส่วนร่วมได้ กำหนดให้การบริหารสถานศึกษายึดหลักการให้สังคมและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยบริหารในรูปแบบบุคคล เรียกว่าคณะกรรมการสถานศึกษา ตามมาตรา 40 มีตัวแทน 6 กลุ่ม ได้แก่ ผู้แทน ผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทน องค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทน ศิษย์เก่าของสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมี ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ

มีบทบาทหน้าที่กำหนดนโยบายและจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ให้คำปรึกษา แนะนำ และสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษา ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น รายงานผลการจัดการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และมีอำนาจหน้าที่อื่น ที่ได้รับการกระจายอำนาจจากส่วนกลางใน 4 ด้าน คือด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป

ความสำเร็จของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) นอกจากจะยึดหลักการของ SBM และแนวทางตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติแล้ว เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญประการหนึ่ง คือ กฎ ระเบียบที่จะนำสู่การปฏิบัติ จะต้องมีความชัดเจนนำไปปฏิบัติได้และจะต้องสร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคณะกรรมการบริหารการศึกษาต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง เพื่อให้การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมีประสิทธิภาพสูงสุด นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนที่เป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา

แนวคิดและหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

สาระสำคัญของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM)

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในรูปแบบการบริการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของ รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย บุญประเสริฐ (2542) ได้สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

1. ความเป็นมา

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นแนวคิดในการบริหารโรงเรียนที่ริเริ่มในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1980 แล้วแพร่หลายไปยังประเทศอื่น แนวความคิดนี้มีความเชื่อมโยงกับการปฏิรูปการศึกษาและการกระจายอำนาจทางการศึกษา ซึ่งเกิดจากความไม่พอใจของผู้เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารจัดการศึกษาของรัฐ มีการศึกษาและผลักดัน ให้เกิดนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ปัจจุบันมีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานครอบคลุมทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา แพร่หลายไปยังประเทศอื่น ๆ รวมทั้งกำลังจะถูกนำมาใช้ในประเทศไทย ตามสารระบัตินิติบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 40 ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.2545 เป็นต้นไป

2. แนวความคิดพื้นฐาน

แนวคิดเรื่องการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้นได้รับอิทธิพลมาจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกธุรกิจอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จจาก หลักการ วิธีการ และกลยุทธ์ ในการทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ผลการปฏิบัติงานมีคุณภาพ สร้างกำไรและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าและผู้เกี่ยวข้องยิ่งขึ้น ความสำเร็จดังกล่าวนี้ทำให้ประชาชนและ

ผู้เกี่ยวข้องเห็นว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นนั้น ต้องปรับกระบวนการและวิธีการที่เคยเน้นแต่เรื่องการเรียนการสอน ปรับไปสู่การบริหาร โดยการกระจายอำนาจไปยังโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติและให้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

3. ความหมาย

จากการประมวลแนวความคิดของนักวิชาการและองค์กรต่าง ๆ จำนวนมาก อาจสรุปได้ว่า การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นกลยุทธ์ในการปรับปรุงการศึกษา โดยเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจจากส่วนกลางไปยังแต่ละโรงเรียน โดยให้คณะกรรมการโรงเรียน (School Council หรือ School Board) ซึ่งประกอบด้วย ผู้ปกครอง ครู สมาชิกในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ศิษย์เก่า และผู้บริหารโรงเรียน (บางโรงเรียนมีตัวแทนนักเรียนเป็นกรรมการด้วย) ได้มีอำนาจในการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ บุคลากร และวิชาการ โดยให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

4. หลักการ

หลักการสำคัญในการบริหารแบบ (School-Based Management โดยทั่วไป ได้แก่

4.1 หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากกระทรวงและส่วนกลางไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยมีความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาเด็ก

4.2 หลักการมีส่วนร่วม (Participation or Collaboration or Involvement) เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครองตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

4.3 หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน (Return Power to People) ในอดีตการจัดการศึกษาจะทำหลากหลายทั้งวัดและองค์กรในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ ต่อมา มีการร่วมการจัดการศึกษาไปให้กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้เกิดเอกภาพและมาตรฐานทางการศึกษา แต่เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น ความเจริญต่าง ๆ ก้าวไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาโดยส่วนกลางเริ่มมีข้อจำกัด เกิดความล่าช้าและไม่สนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน อย่างแท้จริง จึงต้องมีการคืนอำนาจให้ท้องถิ่นและประชาชนได้จัดการศึกษาเองอีกครั้ง

4.4 หลักการบริหารตนเอง (Self-managing) ในระบบการศึกษาทั่วไป มักจะกำหนดให้โรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติตามนโยบายของส่วนกลาง โรงเรียนไม่มีอำนาจอย่างแท้จริงสำหรับการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย และ

นโยบายของส่วนรวม แต่มีความเชื่อว่าวิธีการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นทำได้หลายวิธีการที่ ส่วนกลางทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและเป้าหมายแล้วปล่อยให้โรงเรียนมีระบบการบริหารด้วยตนเอง โดยให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลายด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน แล้วแต่ความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียนผลที่ได้น่าจะ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม ที่ทุกอย่างกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

4.5 หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ส่วนกลางมีหน้าที่ กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามกำหนดและมาตรฐานเป็นไปตาม กำหนด และเป็นไปตามนโยบายของชาติ

จากหลักการดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จะ เป็นการบริหารงานที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากกว่ารูปแบบการจัดการศึกษาที่ ผ่านมา

5. รูปแบบการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

จากการศึกษาพบว่า มีรูปแบบที่สำคัญอย่างน้อย 4 รูปแบบ ได้แก่

5.1 รูปแบบที่มีผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก (Administration Control SBM)

ผู้บริหารเป็นประธานคณะกรรมการ ส่วนกรรมการอื่น ๆ ได้จากการเลือกตั้งหรือคัดเลือกจากกลุ่ม ผู้ปกครอง ครู และชุมชน คณะกรรมการมีบทบาทให้คำปรึกษา แต่อำนาจการตัดสินใจยังคงอยู่ที่ ผู้บริหารโรงเรียน

5.2 รูปแบบที่มีครูเป็นหลัก (Professional Control SBM) เกิดจากแนวคิดที่ว่า ครูเป็นผู้ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด ช่อมรู้ปัญหาได้ดีกว่าและสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด ตัวแทน คณะครูจะมีสัดส่วนมากที่สุด ในคณะกรรมการโรงเรียน ผู้บริหารยังเป็นประธานคณะกรรมการ โรงเรียน บทบาทของคณะกรรมการ โรงเรียนเป็นคณะกรรมการบริหาร

5.3 รูปแบบที่ชุมชนมีบทบาทหลัก (Community Control SBM) แนวคิดสำคัญ คือ การจัดการศึกษาควรตอบสนองความต้องการและค่านิยมของผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด ตัวแทนของผู้ปกครอง และชุมชนจึงมีสัดส่วนในคณะกรรมการ โรงเรียนมากที่สุด ตัวแทนผู้ปกครอง และชุมชนเป็นประธานคณะกรรมการ โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นกรรมการและเลขานุการ บทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนเป็นคณะกรรมการบริหาร

5.4 รูปแบบที่ครูและชุมชนมีบทบาทหลัก (Professional Community Control SBM) แนวคิดเรื่องนี้เชื่อว่า ทั้งครูและผู้ปกครองต่างมีความสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก เนื่องจากทั้ง 2 กลุ่มต่างอยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด รับรู้ปัญหาและความต้องการได้ดีที่สุด สัดส่วน

ของครูและผู้ปกครอง (ชุมชน) ในคณะกรรมการ โรงเรียนจะมีเท่า ๆ กันแต่มากกว่าตัวแทนกลุ่มอื่น ๆ ผู้บริหาร โรงเรียนเป็นประธาน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนเป็นคณะกรรมการ บริหาร

6. ปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการนำรูปแบบการบริหาร โดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานไปใช้

6.1 กระจายอำนาจหน้าที่การบริหารจากหน่วยงานบริหารส่วนกลางไปยัง คณะกรรมการ โรงเรียนอย่างแท้จริง

6.2 ได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงานส่วนกลาง บุคลากรใน โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

6.3 มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ รับรู้ข้อมูลสารสนเทศตรงกัน

6.4 บุคลากรในสำนักงานเขตการศึกษาและใน โรงเรียนจะต้องได้รับการอบรม หรือ ให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

6.5 ทำการฝึกอบรมคณะกรรมการ โรงเรียน เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษา เช่น การทำงานเป็นทีม การประชุม การตัดสินใจสั่งการ นโยบาย การวางแผนปฏิบัติ การบริหาร การเงิน การบริหารบุคคล การบริหารงานวิชาการ หลักสูตรการเรียนการสอน การประเมินผล เป็นต้น

6.6 ได้ผู้บริหาร โรงเรียนที่มีความรู้ ความสามารถ มีภาวะผู้นำที่เหมาะสม พัฒนา ความรู้ ทักษะและภาวะผู้นำให้ผู้บริหารเพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่ดี

6.7 ผู้บริหารคณะกรรมการ โรงเรียน บุคลากรใน โรงเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง และของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

6.8 มีการให้รางวัลสำหรับโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในด้านการบริหาร และ จัดการศึกษา โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ปัจจัยที่เป็นที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ การเปลี่ยนรูปแบบแต่ไม่ เปลี่ยนวิธีการบริหารงานและการทำงาน อำนาจการตัดสินใจผูกขาดอยู่ในคณะกรรมการ โรงเรียน ไม่กระจายไปทั่วโรงเรียน ผู้บริหารยังใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการตัดสินใจ การขัดแย้งระหว่าง ผู้บริหารครู และคณะกรรมการ โรงเรียน

7. ประสบการณ์การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในต่างประเทศผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารที่กล่าวถึงประสบการณ์การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศต่าง ๆ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย สาธารณรัฐเกาหลี สิงคโปร์ อิสราเอล และสหราชอาณาจักร พบว่า

7.1 ในประเทศเหล่านั้นต่างประสบปัญหาความไม่พึงพอใจในคุณภาพการศึกษา จึงได้หาทางปรับปรุงและพัฒนาและต่างใช้วิธีการ ปฏิรูปการศึกษาโดยการกระจายอำนาจการศึกษา ไปยังหน่วยปฏิบัติที่ใกล้ชิดผู้เรียนมากที่สุด ได้แก่ โรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน

7.2 ในการดำเนินกระจายอำนาจการศึกษา ได้ลดบทบาทในส่วนกลาง คือ รัฐบาล กลางกระทรวงศึกษาธิการ หรือมลรัฐ ให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับนโยบายการสนับสนุนทรัพยากร กำหนดมาตรฐานและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา โดยมอบอำนาจเกือบทั้งหมดไปให้ โรงเรียน ดำเนินการบริหารและจัดการศึกษา โดยในบางประเทศมีเขตการศึกษาเป็นหน่วยงานเชื่อมโยง ระหว่างส่วนกลางกับสถานศึกษา

7.3 ผู้ปกครอง ชุมชน มีความพึงพอใจในการศึกษามากขึ้นเนื่องจากได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษามีขวัญและกำลังใจดีขึ้น มีความรู้สึก เป็นเจ้าของและรับผิดชอบต่องานมากขึ้น

7.4 ยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างจริงจังว่าการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานทำให้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนดีขึ้นมากนักน้อยเพียงไร แต่ก็พบว่า การบริหารรูปแบบนี้ ไม่มีผลทางการเรียนลดลงสิ่งที่เห็นได้ชัดก็คือ อัตราการออกกลางคันของนักเรียนลดลง อัตรา การเรียนต่อสูงขึ้น

7.5 ความสำเร็จของการกระจายอำนาจการศึกษา อยู่ที่รัฐบาลให้ความสำคัญและ ดำเนินการอย่างจริงจัง บางประเทศ เช่นออสเตรเลีย นายกรัฐมนตรีได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงศึกษาคัวและทุกประเทศล้วนแต่ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ทั้งสิ้น

8. ปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้จากประสบการณ์การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในต่างประเทศปัญหาที่สำคัญ คือ 1) ใช้เวลาในการทำงานเพิ่มขึ้นในแต่ละวันและส่วนใหญ่ต้องใช้ เวลา 5 ปีขึ้นไป กว่าที่จะเห็นผล 2) ความคาดหวังของโรงเรียนจะมีมากใน 2 ปีแรก เมื่อมีอุปสรรค และใช้เวลามากจะขาดความกระตือรือร้น 3) คณะกรรมการ โรงเรียนบางแห่งยังขาดคุณสมบัติ ที่เหมาะสม บางชุมชนหาคนมาเป็นกรรมการ ได้ยาก 4) ความขัดแย้งระหว่าง โรงเรียน ครู และชุมชน

ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ 1) รัฐบาลต้องมีความจริงใจในการกระจายอำนาจ 2) เขตพื้นที่ การศึกษาต้องทำหน้าที่ประสานงาน เชื่อมโยง อำนวยความสะดวก สนับสนุนและประชาสัมพันธ์ ให้โรงเรียนมีความเข้มแข็ง และสามารถบริหารจัดการด้วยตนเองได้ 3) โรงเรียนต้องปรับแนวทางการทำงานใหม่ จากการคอยรับนโยบายและคำสั่งมาเป็นการบริหารจัดการด้วยตนเอง โดยความ

ร่วมมือกับครูผู้ปกครองและชุมชน ต้องพัฒนาคณะกรรมการ โรงเรียน ให้มีความรู้ ความสามารถในการบริหารโรงเรียนได้

9. การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศไทย

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับประสบการณ์การบริหารในประเทศไทย ที่มีแนวคิดเช่นเดียวกับการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน พบว่า

9.1 ปัญหาสำคัญของการบริหารการศึกษาในภาพรวมของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ 1) มีการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง 2) ขาดเอกภาพในการบริหาร 3) ขาดประสิทธิภาพในระบบประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา 4) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน 5) ขาดการพัฒนานโยบายอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 6) ขาดความเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น จากปัญหาดังกล่าวนำมาซึ่งความคิดในการปฏิรูปการศึกษา โดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจการศึกษาและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเป็นหลัก

9.2 ได้มีความพยายามดำเนินการปฏิรูปการศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 และในระลอกต่อมาอีกหลายครั้ง แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการมีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจนในที่สุด ได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งบรรจุสาระสำคัญในมาตรา 81 ให้มีการออกกฎหมายทางการศึกษา จึงเป็นความพยายามของกระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมดำเนินการจนมีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ขึ้น โดยมีหลักการสำคัญในการลดบทบาทและอำนาจของกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผนและมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา (มาตรา 31) โดยมุ่งกระจายอำนาจการบริหารวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป ไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้มากที่สุด (มาตรา 39) โดยให้สถานศึกษา ขึ้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาค่ากว่าปริญญา บริหารงาน โดยคณะกรรมการสถานศึกษา (มาตรา 40)

9.3 จากอดีตที่ผ่านมาพบว่า ผู้ปกครองและประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อยมาก ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ โรงเรียน ซึ่งเป็นเพียงคณะกรรมการที่ปรึกษา มีส่วนร่วมในการบริจาคและหาทรัพยากรสนับสนุนโรงเรียน ทำการประชาสัมพันธ์ และร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น

9.4 คณะกรรมการศึกษา หรือคณะกรรมการสถานศึกษา มีมาตั้งแต่เริ่มประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 และในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในระยะต่อมาก็ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาด้วย แต่บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดังกล่าว ไม่

ปรากฏผลในทางปฏิบัติมากนัก เนื่องจากเป็นเพียงคณะกรรมการที่ปรึกษา ส่วนอำนาจการตัดสินใจยังอยู่ที่ผู้บริหารสถานศึกษา

9.5 ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการปรับโครงสร้างการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาในการดำเนินการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา อาจทำให้เกิดผลกระทบทางด้านการเมือง การปกครอง การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติการจัดโครงสร้างองค์การ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ งบประมาณการต่อต้านของผู้เสียอำนาจ ความพร้อมของหน่วยงานและบุคลากรในส่วนกลางระดับกระทรวง ความพร้อมของสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา การเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาระงานของครูและผู้บริหาร การตรวจสอบ เวลา การจัดการเรียนการสอนและผลการเรียน

10. แนวทางการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศไทย

10.1 หลักการ

หลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ได้แก่ 1) หลักการกระจายอำนาจ 2) หลักการมีส่วนร่วม 3) หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน 4) หลักการบริหารตนเอง 5) หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล

10.2 รูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทและกฎหมายการศึกษาของไทยในปัจจุบัน คือ รูปแบบการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่มีชุมชนเป็นหลัก (Community Control SBM) คณะกรรมการสถานศึกษาประกอบด้วย กรรมการที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ 6 กลุ่ม ได้แก่ ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มละไม่น้อยกว่า 2 คน และมีจำนวนเท่า ๆ กัน ให้คณะกรรมการสถานศึกษาเลือกกรรมการคนหนึ่งมีจำนวนเท่า ๆ กัน ให้คณะกรรมการสถานศึกษาเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธาน และอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยตำแหน่ง สำหรับจำนวนคณะกรรมการสถานศึกษาควรอยู่ในดุลพินิจและขึ้นอยู่กับขนาดของโรงเรียน ซึ่งควรอยู่ระหว่าง 13-19 คน คณะกรรมการมีวาระการทำงาน 2 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้

10.3 วิธีการได้มา

สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่ง ทำหน้าที่สรรหากรรมการที่เป็นผู้แทน จากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ทั้ง 6 กลุ่ม ทั้งนี้อาจทำได้โดยการเลือกตั้งหรือการสรรหาและแต่งตั้งแล้วแต่ความเหมาะสม เมื่อได้รายชื่อผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษาเสนอให้ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้แต่งตั้ง

10.4 บทบาทหน้าที่

ให้คณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ทั้งการเป็น คณะกรรมการบริหารสถานศึกษา และการเป็นที่ปรึกษาแก่ผู้บริหารสถานศึกษา โดยให้มีบทบาท หน้าที่ทั่วไป บทบาทหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษา ทั้งด้านวิชาการ บุคลากร ธุรการ งบประมาณ อาคารสถานที่ บริการ แผนงานและโครงการ ศาสนา และวัฒนธรรม

10.5 ข้อจำกัดและเงื่อนไขในการนำรูปแบบไปใช้

ควรมีโครงการนำร่องทดลองการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานใน โรงเรียนที่ อาสาสมัคร และมีความพร้อมก่อน เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและได้วิธีการที่เหมาะสม แล้วจึง ค่อย ๆ ขยายผลไปยัง โรงเรียนอื่น ๆ จนครบทุกโรงเรียนทั่วประเทศ นอกจากนี้ควรมีการวิจัยและ พัฒนาควบคู่ไปกับ โครงการนำร่องเพื่อให้ได้รูปแบบและแนวทางการดำเนินการที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

11. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษา

คณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา มี อำนาจหน้าที่ในการกำกับ ดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่า ปริญญา รวมทั้งพิจารณาการจัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษา บทบาทหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และอำนวยความสะดวก สนับสนุน ส่งเสริม และช่วยเหลือสถานศึกษามากกว่าการเป็นหน่วยงาน บังคับบัญชาในระดับสูงกว่าสถานศึกษา

12. กลยุทธ์ในการนำรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไปปฏิบัติ

กลยุทธ์สำคัญ ได้แก่ 1) การประชาสัมพันธ์ 2) กำหนดบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการสถานศึกษาให้ชัดเจน 3) การสรรหา และการคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษา 4) การพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษา 5) การสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาร่วมปฏิบัติงาน กับคณะกรรมการสถานศึกษา 6) การสร้างเครือข่ายคณะกรรมการสถานศึกษา 7) การกำหนด มาตรฐานการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษา 8) พิจารณาให้สวัสดิการ บริการและ สิทธิพิเศษแก่คณะกรรมการสถานศึกษา

13. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

13.1 สถานศึกษาควรใช้หลักการบริหาร 2 ประการ คือ หลักการบริหารตนเอง (Self- Management) ให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการ และหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ให้มีการบริหารจัดการที่ดี ยึดคุณธรรม โปร่งใส และสนองประ โยชน์ต่อองค์กร ชุมชนและประเทศชาติ

13.2 ควรเตรียมความพร้อมด้านระบบและบุคลากร มีการจัดระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีการเตรียมความพร้อมแก่ผู้บริหาร โรงเรียน ครู และประชาชนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการก่อนทำหน้าที่คณะกรรมการสถานศึกษา

13.3 ควรดำเนิน โครงการนำร่องการบริหารจัดการในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา โดยเน้นการกระจายอำนาจการศึกษาและการบริหารแบบ SBM

13.4 ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ระเบียบและแนวปฏิบัติต่าง ๆ โดยละเอียดในกฎกระทรวง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ก่อนที่สถานศึกษาต่าง ๆ จะนำรูปแบบการบริหารแบบ SBM ไปใช้

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในการมีส่วนร่วมระหว่าง โรงเรียนและผู้ปกครองมาเป็นแนวทางในการประชุมจัดทำแผนการจัดการศึกษา เฉพาะบุคคล โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และนำไปสู่การพัฒนาเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษต่อไป

การฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

ได้มีผู้ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้หลายความหมาย เช่น

พงษ์จันทร์ ภูษาพานิชย์ (2545, หน้า 2) ให้ความหมายการฝึกอบรมว่าหมายถึงกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทัศนคติให้กับบุคคลทำให้บุคคล มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อปฏิบัติงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นนทวัฒน์ สุขผล (2543, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของเทคนิคการฝึกอบรมไว้ว่า เป็นกลวิธีการถ่ายทอดประสบการณ์ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดี ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เข้ารับการอบรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ที่กำหนดไว้

สมคิด บางโม (2540, หน้า 14) ระบุความหมายของการฝึกอบรมว่า หมายถึงกระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคลโดยมุ่งเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทัศนคติ อันจะนำไปสู่การยกมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น

จากการให้ความหมายของการฝึกอบรมข้างต้นพอจะสรุปความหมายของการฝึกอบรมได้ว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการและวิธีการถ่ายทอดและเรียนรู้ความรู้ที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบโดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ รวมถึงทัศนคติให้กับบุคคล อันจะส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

พงษ์จันทร์ ภูษาพานิชย์ (2545, หน้า 6-7) ได้ระบุถึงวัตถุประสงค์หลักของการฝึกอบรมไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Cognitive or Knowledge) เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะได้
2. เพื่อเพิ่มพูนทักษะหรือความชำนาญ (Psychomotor or Skill) เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างคล่องแคล่วถูกต้องและมีประสิทธิภาพสูง
3. เพื่อพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Affective or Attitude) ซึ่งหมายถึงการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงความรู้สึกทางบวกหรือทางลบที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้บุคคลพร้อมที่จะตอบโต้ออกมาเป็นพฤติกรรมซึ่งถือว่าทัศนคติเป็นพื้นฐานของการกระทำหรือพฤติกรรม

ประโยชน์ของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ปัญหาภายในองค์กรและยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนต่าง ๆ ขององค์กรหลายประการดังที่ สมคิด บางโม (2540, หน้า 16) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต
2. ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพสูงขึ้น
3. พนักงานมีขวัญและกำลังใจดีขึ้น
4. ทำให้พนักงานมีความรู้ความชำนาญในวิทยาการใหม่ ๆ
5. ทำให้ระบบข่าวสารภายในองค์กรดีขึ้น
6. ลดเวลาในการเรียนรู้งาน
7. พนักงานแต่ละคนมีโอกาสก้าวหน้าได้เลื่อนตำแหน่ง
8. ลดอุบัติเหตุหรือข้อผิดพลาดในการทำงาน
9. เป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน

ประเภทของการฝึกอบรม

นักวิชาการได้จำแนกประเภทของการฝึกอบรมไว้หลายประเภทขึ้นอยู่กับว่าจะใช้สิ่งใดเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ดังมีรายละเอียดดังนี้

พงษ์จันทร์ ภูยาพานิชย์ (2545, หน้า 8-10) ได้จำแนกการฝึกอบรมเป็น 5 ประเภท ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. ประเภทของการฝึกอบรมโดยยึดวัตถุประสงค์ของการอบรม สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.1 การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ (Knowledge Development) การฝึกอบรมประเภทนี้มุ่งเพิ่มพูนความรู้ของบุคคลทั้งแนวกว้างและแนวลึก

1.2 การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ (Skill Development) เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้บุคคลมีทักษะหรือความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งทักษะด้านฝีมือแรงงานและทักษะด้านสมอง

1.3 การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทัศนคติ (Attitude Development) เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นพัฒนาให้บุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อที่ทำงาน เพื่อร่วมงาน ผู้บังคับบัญชาหน่วยงาน หรือองค์กร

2. ประเภทของการฝึกอบรมโดยยึดเกณฑ์ด้วยเวลาเป็นหลัก สามารถจำแนกได้ประเภทคือ

2.1 การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน เป็นการฝึกอบรมเพื่อต้องการให้บุคคลมีความรู้ความสามารถทักษะเกี่ยวกับลักษณะงานในหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อไป

2.2 การฝึกอบรมเมื่อได้ทำงานแล้ว เป็นการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานอยู่ในองค์กรแล้ว โดยมุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้เข้าอบรม เพื่อให้ปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น

3. ประเภทของการฝึกอบรมโดยยึดระดับบุคคลที่อยู่ในองค์กรเป็นเกณฑ์ สามารถจำแนกออกได้ 4 ประเภท คือ

3.1 การฝึกอบรมระดับพนักงาน เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้ความรู้ทักษะหรือความชำนาญต่องานในหน้าที่ที่ปฏิบัติ

3.2 การฝึกอบรมระดับหัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชาขั้นต้น เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเน้น ความรู้ ความชำนาญ ในขอบเขตหน้าที่ที่รับผิดชอบและมีการฝึกทักษะการบริหารงาน

3.3 การฝึกอบรมระดับผู้จัดการหรือผู้บริหารระดับกลาง เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานอย่างมากเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย

3.4 การฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง ซึ่งส่วนมากจะทำ หน้าที่ในการตัดสินใจวางนโยบายและแผนงาน อำ นวยการ ตลอดจนควบคุมงานทั้งหมด โดยมุ่งเน้นให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานอย่างลึกซึ้ง เช่น การพัฒนาองค์กร การกำหนดกลยุทธ์สู่ความสำเร็จ

4. ประเภทของการฝึกอบรมโดยยึดทักษะที่ต้องการฝึก สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

4.1 การฝึกอบรมทักษะด้านเทคนิค เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นพัฒนาบุคคลให้มีทักษะหรือความชำนาญเฉพาะด้านให้มาก

4.2 การฝึกอบรมด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้บุคคลมีทักษะด้านการมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น ๆ

4.3 การฝึกอบรมทักษะด้านการจัดการ เป็นการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นให้บุคคลเพิ่มพูนทักษะด้านการบริหารและการจัดการ

5. ประเภทของการฝึกอบรมโดยยึดผู้จัดการฝึกอบรมเป็นเกณฑ์ ชูชัย สมิทธิไกร (2538) อ้างใน พงษ์จันทร์ ภูษาพานิชย์, 2545, หน้า 10) จำแนกการฝึกอบรมประเภทนี้เป็น 2 ประเภท คือ

5.1 การฝึกอบรมจากภายในองค์กร ซึ่งเป็นการฝึกอบรมที่จัดขึ้นเองภายในสถานที่ทำงาน โดยหน่วยฝึกอบรมขององค์กรเป็นผู้ออกแบบและพัฒนาหลักสูตรกำหนดตารางเวลา และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรมาเป็นวิทยากร มีข้อดีคือองค์กรสามารถกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างเต็มที่ แต่มีข้อเสียคือ องค์กรต้องทุ่มเททรัพยากรทั้งกำลังคนและทุนทรัพย์ให้กับการอบรมค่อนข้างมาก

5.2 การซื้อการฝึกอบรมจากภายนอก เป็นการจ้างองค์กรการอบรมจากภายนอก หรืออาจส่งพนักงานเข้ารับการฝึกอบรมซึ่งจัดขึ้น โดยองค์กรภายนอกที่รับจัดการฝึกอบรมให้แก่ผู้อื่นมักเป็นที่นิยมขององค์กรขนาดเล็กมีพนักงานไม่มาก และไม่มีหน่วยฝึกอบรมเป็นของตนเอง

การเลือกเทคนิคฝึกอบรม

ฐิระ ปรวาลพฤกษ์ 2538 (อ้างใน พิรพงศ์ ดวงแก้ว, 2544 , หน้า 12-13) ได้เสนอแนะการพิจารณาเลือกเทคนิคเพื่อใช้ในการฝึกอบรมว่าต้องคำนึงถึง

1. วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมว่าให้ผู้เข้าอบรมเปลี่ยนแปลงเรื่องใด
2. ประเภทของการฝึกอบรม
3. ความยากง่ายของเนื้อหาวิชา
4. อายุ เพศ ความรู้ จำนวนคน
5. ความรู้ความสามารถของวิทยากรเพื่อจะ ได้เลือกใช้เทคนิคการอบรมที่เหมาะสม
6. สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ สื่อและอุปกรณ์
7. ระยะเวลา
8. ค่าใช้จ่าย

พอสรุปได้ว่าการฝึกอบรมควรพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ฝึกทักษะและพัฒนาความรู้สึกรู้สึกหรือทัศนคติทางบวกให้แก่บุคลากรในทุกระดับตั้งแต่ระดับปฏิบัติการถึงระดับบริหารและควรฝึกอบรมทั้งก่อนเข้าทำงานและเมื่อได้เข้าทำงานแล้ว เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มีการอบรมครูโรงเรียนบ้านขุนแม่รวม อำเภอภักดีชุมพล จังหวัด เชียงใหม่ จำนวน 14 คน เกี่ยวกับการคัดกรองและการสร้างแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งผู้ศึกษาได้ดำเนินการเลือกเนื้อหาในการอบรมจากง่ายไปหายากโดยคำนึงถึงความรู้พื้นฐานของครูที่เข้าอบรม จัดทำเอกสารและสื่อประกอบการอบรมแบบทดสอบก่อนและหลังอบรม แบบประเมินความพึงพอใจในการเข้ารับอบรม ตลอดจนกำหนด วัน เวลา และสถานที่ในการอบรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

รัตนา หวังชูขอบ และสุชีพ สุนทรสร (2544) ได้ศึกษาการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลออทิสติก กรณีศึกษาอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น จากผลการศึกษานำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลมาใช้ พบว่า สามารถช่วยให้กำหนดทิศทางให้บุคคลออทิสติกได้รับการพัฒนาไปตามความสามารถ ตามศักยภาพของแต่ละบุคคลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และพัฒนาการของผู้เรียน 9 คน แบ่งได้ตามลักษณะความก้าวหน้าของพัฒนาการเป็น 3 กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ผู้เรียนมีพัฒนาการก้าวหน้าดีมาก จำนวน 4 คน กลุ่มที่ผู้เรียนมีพัฒนาการดีขึ้นเพียงเล็กน้อย จำนวน 3 คน นอกจากนี้สิ่งที่ส่งผลต่อพัฒนาการ และความก้าวหน้าในการเรียนรู้สรุปได้ดังนี้ สภาพการจัดการเรียนการสอน ลักษณะบริหารจัดการ กระบวนการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และปัจจัยส่วนตัวของผู้เรียน

วิลาวัลย์ วงศ์คุณาโรจน์ (2545) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กพิเศษกับเด็กปกติของครูประจำชั้นและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง พบว่า ระดับการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กพิเศษกับเด็กปกติของครูประจำชั้นและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ครูประจำชั้นและผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับ การจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กพิเศษกับเด็กปกติทั้งภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ครูประจำชั้นและผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการประชาสัมพันธ์และการประสานงานแตกต่างกัน โดยโรงเรียนที่มีขนาดตั้งแต่ 12 ห้องเรียนขึ้นไป มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กพิเศษกับเด็กปกติมากกว่าโรงเรียนที่มีขนาดต่ำกว่า 12 ห้องเรียน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กพิเศษกับเด็กปกติ ได้แก่ ควรจัดการประชาสัมพันธ์ให้ครู ผู้ปกครองเด็กพิเศษและเด็กปกติให้เข้าใจและยอมรับการจัดการเรียนร่วมให้มากขึ้นด้วยสื่อต่างๆ อย่างหลากหลาย ควรอบรมครูก่อนสอนเด็กพิเศษและเพิ่มพูนความรู้อย่างต่อเนื่อง ควรมีสื่อสำเร็จรูปและอบรมการใช้สื่อแก่ครูผู้สอน ครูประจำชั้นปฏิบัติหน้าที่ไม่เต็มที่เนื่องจากต้องสอนเด็กปกติด้วย ควรแยก การประเมินผลระหว่างเด็กพิเศษและเด็กปกติและยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลระหว่างเด็กพิเศษด้วยกัน

สะอาด สุวรรณทา (2545) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขียงของ ผลการศึกษา พบว่า สภาพการจัดการศึกษาด้านความพร้อม (อาคารสถานที่ บุคลากรและอื่น ๆ) ขาดการจัดทำห้องน้ำ ห้องส้วม มุมต่างๆ และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งการจัดโต๊ะเก้าอี้ที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ มีการติดต่อประสานงานกับแพทย์ ผู้เชี่ยวชาญ นักสังคมสงเคราะห์เพื่อขอความช่วยเหลือน้อย บุคลากรที่จัดการเรียนร่วมไม่ได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาก่อนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนการจัดกิจกรรมก็ไม่ได้รับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างเต็มที่ ด้านหลักสูตร และแผนการสอน ได้ดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรจัดทำแผนการสอน มีการปรับแผนการสอนให้สอดคล้องกับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยเฉพาะ มีการนำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) มาใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการเรียนการสอน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ตามศักยภาพ โดยคณะครูใช้วิธีการสอนอย่างหลากหลายวิธี โดยใช้การสอนจากง่ายไปหายาก จัดกิจกรรมส่งเสริมช่วยเหลือเด็ก เช่น การสอนซ่อมเสริม และการมอบหมายงาน มีวิธีการเก็บเด็กที่ดีทำให้กิจกรรมการเรียนการสอน บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ด้านสื่อการเรียนการสอน ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการน้อย แต่ได้จัดหางบประมาณมาสนับสนุน โดยคณะครูมีการผลิตสื่อ มีการจัดหาสื่อและใช้สื่อ ใช้เอกสาร คู่มือครูเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลและการนิเทศ มีการปรับเกณฑ์การวัดผลประเมินผลสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ มีการนิเทศโดยผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง มีการนำผลของการวัดผลประเมิน และผลของการนิเทศไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

สุรพล เสนบุญ (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรเพื่อจัดทำโปรแกรมการศึกษาเฉพาะบุคคลสำหรับคนพิการ สังกัดศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่ากรอบเชิงวิจัยและการสอนแนะนำระหว่างปฏิบัติงานทำให้เจ้าหน้าที่ศูนย์มีความรู้ และสามารถจัดทำโปรแกรมการศึกษาเฉพาะบุคคลได้ โดยโปรแกรมที่เขียนขึ้นมีความสมบูรณ์ มีองค์ประกอบที่สำคัญครบถ้วน และแต่ละองค์ประกอบมีความสอดคล้องกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าวิธีการพัฒนา ทำให้บุคลากรมีความรู้เพิ่มขึ้นในการเขียนโปรแกรมการศึกษาเฉพาะบุคคล

บุญเลิศ คำปิ่น, กมล ผาคำ อำพัน, พลุกษาไพบุลย์, ศิวาณา พันธุ์รัตน์ และบุญธรรม รัตนะ (2550) ได้ศึกษาการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลเพื่อเสริมสร้างศักยภาพด้านการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน โรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ครูมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับส่วนประกอบ และกระบวนการในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล แต่ขาดความมั่นใจในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลที่ตนเองจัดทำขึ้นในด้านของความถูกต้องเหมาะสม ครูประเมินการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลในการพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษในภาพรวมที่ระดับค่อนข้างสูงยกเว้นด้านสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการต่างๆ ที่ครูประเมินในระดับค่อนข้างต่ำ ศักยภาพในการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลของเด็กอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำถึงปานกลางการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลของครูใน โรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมที่มีประสพการณ์เกี่ยวกับ IEP ตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 และปีการศึกษา 2550 ไม่มีความแตกต่างในด้านความมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การให้สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการต่างๆ การดำเนินการเกี่ยวกับ IEP และการให้บริการด้านการศึกษาพิเศษ ยกเว้นด้านการประเมินเด็ก ครูมีระดับเจตคติปานกลางต่อการใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เพียร์สัน พบว่าเจตคติของครูที่มีต่อ IEP มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวแปรทุกด้านของการใช้แผน IEP

อทิทยา ใจเดีย (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลสำหรับเด็ก พิเศษ โดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง: ศูนย์พัฒนามนุษย์และบุคคลที่มีความพิการ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 คน มีความแตกต่างกันด้าน ปัญหาการเรียน การสอน ปัญหาสุขภาพและพัฒนาการด้านต่าง ๆ การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล โดยการมีส่วนร่วมทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมาก กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างรายละเอียดของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลในแต่ละหัวข้อ โดยแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลที่พัฒนาขึ้นขึ้น ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านการศึกษา การวางแผนจัดการศึกษา ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก คณะกรรมการจัดทำแผนและความเห็นของผู้ปกครอง ประสิทธิผลของแผนการจัด

การศึกษาเฉพาะบุคคลพบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 คน มีพัฒนาการ ด้านทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ทักษะการเข้าใจภาษา ทักษะการใช้ภาษา ทักษะการช่วยเหลือตนเอง และสังคมและทักษะทางวิชาการ โดยมีคะแนนการประเมินพัฒนาการโดยรวมทั้ง 6 ด้าน เพิ่มขึ้น หลังจากใช้แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ดังนี้ ร้อยละ 53.2, 41.2, 30.1, 64.2, 24.8, 62.7, 34.5 และ 33.3 ตามลำดับ

งานวิจัยต่างประเทศ

Ruble, McGrew, Dalrymple, and Jung, Lee Ann (2010) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการทดสอบคุณภาพของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลสำหรับเด็กออทิสติก ผลการศึกษาพบว่าวัตถุประสงค์ของการศึกษาเรื่องนี้เพื่อพัฒนาเครื่องมือการวัดผลประเมินผลของแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) ซึ่งได้ผลการสำรวจจากกองการศึกษาเด็กพิเศษ (IDEA) และสภาการค้นคว้าแห่งชาติที่ศึกษาเกี่ยวกับเด็กออทิสติกและตัดสินใจได้ว่าเครื่องมือสามารถเชื่อถือได้ โดยทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มเด็กตัวอย่างของเด็กพิเศษ แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และใช้เครื่องมือทดสอบระหว่างคุณภาพโรงเรียน ครูและลักษณะของเด็กแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลกับกลุ่มนักเรียนออทิสติก จำนวน 35 คน โดยทดสอบจากห้องเรียนที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือ IEP นี้สามารถเชื่อถือได้ โดยผลลัพธ์ระบุว่าสถิติไม่มีผลใด ๆ ระหว่างจำนวนประชากรและคุณภาพของ IEP กับระดับเปอร์เซ็นต์ของการปฏิบัติงานของเด็ก ข้อจำกัดของ IEP ต้องจัดให้มีการอธิบายและให้การสนับสนุนหรือแนะนำให้ทำต่อไป

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด การวิจัย และการศึกษาที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบถึง แนวทางการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนร่วม โรงเรียนบ้านขุนแม่รวม อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ในโอกาสต่อไป